תורה אור המבואר

מאמרים
על פרשיות התורה ומועדי השנה

מלוקטים מספרי
תורה אור ולקוטי תורה

ד"ה מה טובו אהליך יעקב
ג' דרגות בתשובה

מחולק לסעיפים עם פיסוק מלא,
בהוספת ביאורים, פיענוחים, הערות וציונים

פרשת בלק
שנה ה | גליון קצ"ח
שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה

©
כל הזכיות שמורות
למערכת ליקוטי תורה המבואר

הרב לוי געלב
עורך ראשי

הרב משה גוראר'י - הרב חיים לייב זאקס
הרב משה לינק - הרב משה מרינובסקי
עורכים

בשורה טובה
לשמוע ולהוריד אלפי שיעורים בחסידות, בתניא, דרך מצותיך,
לקוט"ת ותו"א ועוד, באודיו או בכתב
נא לבקר באתר החדש והמפואר אוצר החסידות
otzerhachassidus.com

לקבל הגיליונות באימייל או להקדיש הגיליונות הבאים
(+1) 718-650-6295
LikuteiTorah@otzerhachassidus.com

לפרטים אודות מוקדי ההפצה בארה"ק וכן להשתתף בהוצאת ההפצה בארה"ק
050-4109309
L109309@gmail.com

יו"ל ע"י

מכון לעבדך באמת
בארה"ב (+1) 718-650-6295
בארה"ק 050-4109309
info@otzerhachassidus.com

הרב לוי געלב
(+1) 310-938-4016
info@maamaronline.com

The Ma'amarim of LIKKUTEI TORAH and TORAH OR are copyright by the Kehot Publication Society, a division of Merkos L'inyonei Chinuch Inc. and are reprinted here with permission.

פתח דבר

בעזה"י

בשבח והודיה לה', מוגש בזה לפני ציבור הלומדים, מאמר **"ד"ה מה טובו אהליך יעקב"** בסדרת **"לקוטי תורה המבואר"**, שהוא פירוש וביאור על מאמרי חסידות דפרשיות השבוע ומועדי השנה, מלוקטים מספרי תורה אור ולקוטי תורה לרבינו הזקן נבג"מ זצוקללה"ה. ומטרתו להקל בלימוד ה'חסידישע פרשה' בכל שבוע.

הביאור מבוסס על המאמרים המיוסדים על דרוש זה וכן על עוד 'הנחות' מאותו הדרוש (כגון: מספר מאמרי אדמו"ר הזקן, תורת חיים, מאמרי אדמו"ר האמצעי, אור התורה וכו'). כמו כן נכתבו **"ביאורי מושגים"** - הסברה רחבה של מושגים יסודיים בחסידות, המופיעים במאמר.

גם ביאורי המושגים מיוסדים על מקומות אחרים בדא"ח אשר שם מבואר הענין באריכות וביאור יותר (כידוע ש'דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר').

כפי שנראה לעין הקורא, נשתפרו הקונטרסים בתוספת מרובה על העיקר ממה שהיו, בעריכת המאמרים ע"י צוות משפיעים שיחי', עימוד ועיצוב חדש, וגם הגהה יסודי שיהיה נקי ומנופה מכל טעותי הדפוס, ועוד הרבה תיקונים אשר כל הרואה יאמר ברקאי.

לבקשת רבים, ניתן לקבל הקונטרסים מדי שבוע בשבוע באימייל, לקבלו נא לשלוח אימייל לכתובת: subscription@otzerhachassidus.com, וכן אפשר להוריד את הקונטרס, וכמו כן גם הקונטרסים האחרים שי"ל על ידינו בכתובת: otzerhachassidus.com.

כבר אמר דוד המלך ע"ה "שגיאות מי יבין", יתכן כי נפלו אי הבנות בעניינים המבוארים או טעותי הדפוס וכדומה. על כן שטוחה בקשתנו בפני ציבור המעיינים בקונטרס - לשלוח את הערותיהם ונתקנם בבוא העת אי"ה.

כתובת למשלוח הערות: likuteitorah@otzerhachassidus.com

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאתי תצא" (ישעיה נא, ד), במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

המאמרים של לקוטי תורה ותו"א שייכים להוצאת קה"ת ונדפס ברשותם, תשוח"ח להם.

י"א תמוז – ה'תשע"ה

בברכת שבתא טבא

מכון לעבדך באמת **לוי געלב**

ד״ה מה טובו אהליך יעקב

ג׳ דרגות בתשובה

תוכן המאמר

פרק א

סיבת ירידת הנשמה למטה ..... ז

פרק ב

תשובה הא' - סור מרע ..... ט

פרק ג

תשובה הב' - ועשה טוב ..... יג

פרק ד

תשובה הג' - תורה ..... כא

פרק ה

נפש רוח נשמה - בריאה יצירה עשי' ..... כח

פרק ו

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל ..... לה

ב"ה. לקו"ת פ' בלק, ד"ה מה טובו אהליך יעקב [עג, א – עה, ב]

פרשה בלק

מה טובו אוהליך יעקב כו'. להבין מאמר רז"ל כל הקורא לאברהם אברם עג א
עובר בלאו שנאמר ולא יקרא עוד שמך אברם, אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי, שאני התם דהדר אהדריה קרא כו'. והענין, שאי אפשר

פרק א

סיבת ירידת הנשמה למטה

מה[1] **טובו אוהליך יעקב כו'** [משכנותיך ישראל][2].

[במאמר יבאר את המשמעות הפנימית של פסוק זה, וכן למה נזכרו שני השמות 'יעקב' ו'ישראל', וההפרש בין 'אוהל' ו'משכן', והקשר בין 'אוהל' ל'יעקב' ו'משכן' ל'ישראל' – ע"פ פנימיות הענינים].

להבין מאמר רז"ל[3] **"כל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו שנאמר**[4] **'ולא יקרא עוד שמך אברם', אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי, שאני התם דהדר אהדריה קרא כו'".**

מסופר בתורה שהקב"ה שינה את שמו של אברהם אבינו מ'אברם' ל'אברהם' ואת שמו של יעקב אבינו מ'יעקב' ל'ישראל' ואע"פ שהן באברהם נאמר (בראשית יז, ה) "ולא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם" והן ביעקב נאמר (בראשית לה, י) "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל", מכל מקום אמרו רז"ל שרק הקורא לאברהם 'אברם' עובר בלאו, משא"כ הקורא ליעקב 'יעקב', כי מזה שמצינו בריבוי פסוקים לאחרי זה[5] שהתורה ממשיכה להזכיר את השם 'יעקב', מובן שאין איסור בדבר.

---

1. מאמר זה נאמר בשבת פרשת בלק תקס"ב.
המאמר נדפס בלקו"ת בשילוב ריבוי הגהות מאדמו"ר הצמח צדק. כדרכינו – כדי להקל על הלומדים – באו כאן ההוספות של הצ"צ בשוה"ג ובביאורנו שילבנו נקודת התוכן של כו"כ מההגהות.
החלוקה בין דברי אדמו"ר הזקן והוספות הצמח צדק נעשתה ע"פ השוואה להנחת הר"מ בן אדה"ז (מהמאמר וביאורו) שנדפסה בס' מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב (ע' תצד ואילך).
מאחר שקיצורי הצ"צ שבלקו"ת הם גם על ההגהות של הצ"צ ששולבו בתוך המאמר – הבאנו את כל הקיצורים בנפרד, בסוף המאמר.
תודתנו נתונה להרה"ח ר' אלי' שי' מטוסוב על עזרתו הרבה בכל הנ"ל, וזכות הרבים תלוי בו.
ביאורנו מיוסד בעיקר (מלבד על הגהות הצ"צ, כנ"ל) על כמה מאמרים המיוסדים על מאמר זה, והם: מאמרי אדמו"ר האמצעי ע' א'תקפט ואילך (להלן: מאמרי אדה"א). אוה"ת בא ע' שלב ואילך (להלן: אוה"ת בא). ספר המאמרים תרל"ח ע' מז ואילך (להלן: תרל"ב). ספר המאמרים תרנ"ח ע' פז ואילך (להלן: תרנ"ז). ספר המאמרים תרפ"ב ע' מח ואילך (להלן: תרפ"ב). ספר המאמרים תרצ"ב ע' קנה ואילך (להלן: תרצ"ב). ד"ה לכן אמור תשכ"א (להלן: תשכ"א). ד"ה שובה ישראל תשל"ז שבתורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' פט ואילך (להלן: ד"ה שובה ישראל תשל"ז). לקוטי שיחות חל"ט ע' 130 ואילך (להלן: לקו"ש חל"ט).
ליתר עיון ראה במקומות שנסמנו בסה"מ תרל"ב שם, וסה"מ תרפ"ב שם.
2. במדבר כד, ה.
3. ברכות ס, א.
4. בראשית יז, ב.
5. כמו בפרק הנ"ל עצמו (בפסוקים יד, טו, כ ועוד).

לבוא ולהגיע למדריגת ישראל כי אם בהקדימו תחלה מדת ומדריגת יעקב.[א] והנה ביעקב כתיב ויעקבני זה פעמים. ולהבין זה, צריך להבין תחלה הקושיא למה ירדה הנשמה לעולם הזה בכדי שתקבל שכר אחר כך בגן עדן, והלא קודם ירידתה היתה בודאי בגן עדן והיתה נהנה מזיו השכינה, ומהו היתרון על ידי ירידתה כו'. והנה יש על זה כמה תירוצים, אך התירוץ האמיתי הוא, כמאמר רז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי

אמנם, למרות שאכן מוכח מהפסוקים שאין איסור בדבר, זה גופא צ"ע: לאחר שאמר הקב"ה "לא יקרא שמך עוד יעקב" – למה חזר ונקרא בשם זה?

והענין, שאי אפשר לבוא ולהגיע למדריגת ישראל כי אם בהקדימו תחלה מדת ומדריגת יעקב.[א]

כפי שיבואר לקמן, 'יעקב' ו'ישראל' הם ב' מדריגות שונות בעבודת ה'. וכוונת הפסוק "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל" היא שמעתה יש את היכולת להגיע (לא רק למדריגת 'יעקב' אלא גם) למדריגה הנעלית ד'ישראל', אבל גם לאחר שישנה היכולת להגיע למדריגת 'ישראל', עדיין חייבים להקדים תחילה את העבודה במדריגת 'יעקב'. ולכן, גם לאחר שנאמר "לא יקרא שמך עוד יעקב" ממשיך הכתוב להזכיר את השם 'יעקב', להורות שהעבודה בבחינת 'יעקב' היא עבודה הכרחית בתור הקדמה לעבודה דבחינת 'ישראל'.

והנה ביעקב כתיב[6] "ויעקבני זה פעמים".

השם 'יעקב' הוא מלשון 'יעקבני', היינו ששם זה קשור לכך שיעקב התנהג עם עשו אחיו באופן של רמאות, ולהלן בסוף המאמר יבאר מהו ענין 'רמאות' זו בעבודת ה', ולמה הענין שייך לעבודת ה' במדריגת 'יעקב' דוקא.

ולהבין זה, צריך להבין תחלה הקושיא למה ירדה הנשמה לעולם הזה בכדי שתקבל שכר אחר כך בגן עדן, והלא קודם ירידתה היתה בודאי בגן עדן והיתה נהנה מזיו השכינה[7], ומהו היתרון ע"י ירידתה כו'.

והנה יש על זה כמה תירוצים.

אך התירוץ האמיתי[8] הוא כמאמר רז"ל[9] "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא".

ממאמר חז"ל זה מבואר שעבודת ה'תשובה' שייכת דוקא בעולם הזה, ולא למעלה בגן עדן. ולפי זה יבואר מהו היתרון בכך שהנשמה יורדת למטה דוקא, כפי שממשיך:

הנהות צמח צדק

א. **ועיין ב**[זהר] **פרשת וישלח דף קע"ד ע"א.**

ובריבוי מקומות.

6. בראשית כז, לו.

7. ראה ברכות יז, א.

8. בתניא פל"ז נתבאר שעיקר המטרה והכוונה בירידת הנשמה למטה בגוף היא לברר את הגוף וחלקו בעולם הזה. וראה לקו"ש חט"ו ע' 249 הע' 52 שאין זו סתירה למבואר כאן שה"תירוץ האמיתי" לשאלה למה ירדה הנשמה למטה הוא כדי שיתוסף לנשמה מדריגת 'בעל תשובה'. ע"ש.

9. אבות ד, יז.

העולם הבא, וכמאמר רז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. והנה הנשמות קודם ירידתן לגוף הם בודאי צדיקים גמורים, אך זהו היתרון שלהם בירידתן בגוף שנעשים בחינת בעלי תשובה, שאז הם למעלה מעלה מצדיקים.[ב]

והנה יש שלשה מיני תשובה. האחד, היא התשובה תתאה, שיהיה סור מרע עג ב

וכמאמר רז"ל[10] **"במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד".**

והנה הנשמות קודם ירידתן לגוף הם בודאי צדיקים גמורים, אך זהו היתרון שלהם בירידתן בגוף שנעשים בחינת 'בעלי תשובה', שאז הם למעלה מעלה מצדיקים[ב]**.**

היתרון שיש לנשמה ע"י ירידתה למטה הוא שדוקא ע"י זה נתוסף לה המעלה של בחינת 'בעל תשובה'. וכדי להבין יותר מהי המעלה בבחינה זו, ולמה היא שייכת דוקא ע"י הירידה למטה בגוף, יקדים לבאר בפרטיות את ענינה של עבודת התשובה.

פרק ב

תשובה הא' – סור מרע

והנה יש שלשה מיני תשובה.

כתיב (תהילים לד, טו) "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו". וע"פ פנימיות הענינים הכתוב מדבר על ג' מדריגות של תשובה. 'סור מרע', 'ועשה טוב', 'בקש **שלום**' (העבודה דלימוד התורה – כמאמר רז"ל (סנהדרין צט, ב) "כל העוסק בתורה משים **שלום** בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה"). ולהלן יבאר ג' מדריגות אלו בתשובה בפרטיות.

האחד, היא ה'תשובה תתאה'.

מבואר בזהר הקדוש (ח"ג קכג, א), שיש ב' סוגי תשובה: 'תשובה **תתאה**' (תשובה במדריגה תחתונה) ו'תשובה **עילאה**' (תשובה במדריגה עליונה).

'תשובה תתאה' ענינה להשיב את הנשמה של האדם למצבו כפי שהיה קודם החטא (ראה אגה"ת פ"ח).

כלומר: כתיב (ישעי' נט, ב) "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", היינו שבנשמת היהודי כפי שהיא מצד עצמה, מאירה אלקות בגלוי וע"י החטאים מלבישים את הנשמה הקדושה בלבושים צואים דקליפות ולבושים אלו 'מסתירים' על האלקות המאירה בנשמה "כמו למשל אם עושין מסך מעור, מסתיר לגמרי את אור וזיו השמש" (תרנ"ח), ואין האור האלקי נרגש בגילוי בנשמה. וזהו ענינה של תשובה תתאה –

הנחות צמח צדק

ב. **ועיין מזה בד"ה אלה מסעי** [לקו"ת מסעי צא, ג-ד] **גבי אשר ברא אלקים לעשות כו', ובד"ה ועתה יגדל נא** [לקו"ת שלח לח, ד] **שזהו ענין עומדים ומהלכים, ובד"ה מי מנה עפר יעקב** [לקו"ת בלק סז ג-ד], **ובד"ה את קרבני לחמי כו'** [לקו"ת פנחס עה, סע"ב ואילך].

10. ברכות לד, ב.

בתכלית שלא יפגום בעוונות גשמיים במחשבה ודבור ומעשה, וצריך לעשות תשובה להתחרט על העבר ולעקור את רצונו מן הרע כו', שלא ירצה להפרד מיחודו ואחדותו יתברך[ג], וזה התשובה הוא בתפלה, על ידי אומרו ברוך אתה ה' אלקינו, שיומשך בחינת אלקינו בקרבנו, והוא בחינת ממלא כל עלמין,

להסיר לבושים צואים אלו, ולהחזיר את הנשמה למצבה קודם החטא שאז הי' מאיר בה אלקות בגילוי.

ותשובה תתאה זו היא המדריגה הראשונה של ג' התשובות, התשובה ד'סור מרע'[11], כפי שהולך ומבאר ענינה יותר בפרטיות:

שיהיה 'סור מרע' בתכלית שלא יפגום בעוונות גשמיים במחשבה ודבור ומעשה, וצריך לעשות תשובה להתחרט על העבר ולעקור את רצונו מן הרע כו'.

כיון שהגורם ל'הסתר' על הארת האלקות בנשמה הם החטאים בפועל, לכן עיקר התשובה היא בבחינת 'סור מרע', והיינו הן להתחרט על כל העבירות שעשה בעבר, והן לקבל על עצמו שמכאן ולהבא יהי' זהיר ב'סור מרע' בתכלית בכל עניני מחשבה דיבור ומעשה.

ויתירה מזו: הקבלה על להבא אינה רק שמקבל על עצמו לא לעבור עבירות **בפועל**, אלא גם **עוקר** רצונו מן הרע, היינו שקובע בנפשו שכל רצונו ושאיפתו יהיו רק להתנהג בפועל כפי ציוויי הקב"ה[12].

שלא ירצה להפרד מיחודו ואחדותו ית'[ג].

הדרך להגיע לידי כך שהאדם ירצה לשנות את המצב בו אין האלקות מאירה בגילוי בנשמתו – היא "על ידי זה שמתבונן במ"ש (נצבים ל, טו) 'ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע', שגשמיות העולם מצד עצמו הוא מות ורע, והעיקר הוא רק החיות אלקי שבו . . וכאשר משיג שהעולם מצד עצמו הוא מות ורע, אזי הוא רוצה לצאת ממנו, ושיאיר לו החיות אלקי" (תשכ"א).

והיינו, שמתבונן בכך שחיות אמיתית היא רק אלקות, וממילא אינו רוצה "להפרד מיחודו ואחדותו ית'", וחפץ להסיר את הדברים המפסיקים ומסתירים על האלקות ומונעים את הארתה בנשמתו בגלוי.

וזה התשובה הוא בתפלה, על ידי אומרו "ברוך אתה ה' אלקינו" – שיומשך בחינת 'אלקינו' בקרבנו, והוא בחינת 'ממלא כל עלמין'.

ע"פ פנימיות הענינים, ג' הלשונות "אתה" "הוי'" "אלקינו" בנוסח הברכות, הם ג' דרגות באלקות – בחינת 'ממלא כל עלמין' היינו אור אלקי מצומצם הנמשך לפי ערך העולמות ומאיר בהם בגילוי; בחינת 'סובב כל עלמין' היינו אור

הנחות צמח צדק

ג. **וכמ"ש לעיל** [ראה לעיל במאמר שלפני זה, עא, ג-ד].

11. התשובה הג' שיבאר להלן (פרק ד) היא מדריגת 'תשובה עילאה' (כמבואר שם סוף הערה 35). והתשובה הב' שיבואר להלן (פרק ג), נקראת 'תשובה תתאה' – אך במדריגת 'תשובה תתאה' גופא, היא נחשבת ל'תשובה עילאה שבתשובה תתאה' (כמבואר להלן הערה 29). ולכן מדגיש כאן במאמר שהתשובה הא' דייקא היא 'תשובה תתאה'.

12. ענין 'עקירת הרצון' מן הרע יבואר יותר בסוף המאמר (פרק ה).

כדכתיב[ד] הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה.[ה]

בלתי מוגבל שלמעלה מלהאיר בגילוי בעולמות; עצמותו ומהותו ית'.

שם 'אלקים' הוא מדת הדין והצמצום, ולכן הוא שייך לאור המצומצם דאור ה'ממלא'. שם "הוי' הוא בחינת 'סובב כל עלמין', שהרי הוא 'הי' הוה ויהי' כאחד' (ראה זח"ג רנז, ב) דהיינו לא בבחינת התחלקות שזהו בחינת 'סובב כל עלמין'" (תרפ"ב), שהוא אור בלתי מוגבל שאינו מתחלק כלל. ו'אתה' קאי על עצמותו ית' ממש.

והנה, תשובה זו עיקר ענינה שאלקות תאיר בנשמתו בגילוי, כמו קודם שחטא, ע"י שמסיר את הלבושים המפסיקים שנעשו ע"י העוונות (כנ"ל). ולכן עיקר ענינה של תשובה זו לגרום לכך ששם 'אלקים' – אור ה'ממלא כל עלמין' – יאיר בנפשו. כי האור האלקי המאיר בנשמת האדם (שבגלל החטאים הפסיק להאיר בגילוי) אינו אלא אור **מצומצם**, היינו מדריגת שם 'אלקים' (אור **הממלא**), וכדחזינן, שדוקא על שם 'אלקים' אומרים **אלקינו** – אלקה **שלנו**, היינו המאיר בקרבנו, ואין אומרים כן על שארי השמות (כמו הוי').

[וטעם הדבר: אור אלקי המאיר בעולמות ובנבראים **בגלוי** אינו אלא אור **מצומצם**. וכמו על דרך משל רב גדול המלמד את תלמידיו שאם ישפיע לתלמיד את כל עומק שכלו, לא 'יתגלה' לתלמיד שום דבר משכל הרב, כי חושי התלמיד יתבלבלו לגמרי. ורק כאשר 'מצמצם' ומעלים את החלק העמוק יותר של שכלו, אזי מקצת שכל הרב 'מתגלה' אל התלמיד (ע"פ תרנ"ח). וכך הוא גם באלקות, שכדי שיהי' 'גילוי', אין זה אלא ע"י 'צמצום'[13]].

וכיון שהאור האלקי המאיר בגילוי בנשמת האדם אינו אלא אור 'מצומצם', אור ה'**ממלא** כל עלמין' – לכן גם כאשר האדם עושה תשובה ומתקן את הפגמים והדברים המסתירים על אור זה, אינו מאיר בו כי אם אור המצומצם דשם 'אלקים', אור ה'**ממלא** כל עלמין'[14].

[ועניין זה שתשובה על עוונות בפועל ('סור מרע') שייכת לשם אלקים, מרומז בל' הפסוק:]

כדכתיב[ד] "הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה".[ה]

הגהות צמח צדק

ד. **בפ' וילך** (ל"א י"ז). ה. **ועיין מזה בזח"א** [זהר גדול' דפוס קרימונא, לובלין, זולצבאך] **עמוד ק"ס: "ושלטין עליה כו' ומאן גרים כו'", וברבות סדר נשא פרשה יו"ד דף רל"ז א' בענין ומצאוהו רעות רבות כו' ובפרשת ואתחנן דף רפ"ט א'. וכתיב "כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"** (בישעי' סי' נ"ט ב') – **נמצא העון הוא מסך מבדיל בין האדם ובין 'אלקינו'. ובמקום אחר** [ראה לקו"ת נצבים נג, סע"ג] **נתבאר פירוש וענין אלקינו שאומרים כן על**

13. וזהו הביאור במאמר חז"ל (ראה בראשית רבה ד, ד) "**צמצם** שכינתו בין שני בדי ארון" – וצריך ביאור ד"לכאורה הלא עיקר הגילוי הי' בין ב' בדי הארון" (תרל"ב), ואם כן למה נאמר "**צמצם** שכינתו", לשון של **היפך** ענין הגילוי? אלא הביאור הוא כנ"ל, דבכדי שיהי' 'גילוי' אלקות בעולמות ונבראים הרי זה דוקא ע"י 'צמצום', ולכן דוקא בגלל שעיקר הגילוי הי' בין ב' בדי הארון, נאמר בו "**צמצם** שכינתו".

14. ויש להוסיף:

דרגא זו בתשובה שייכת לשם 'אלקים' דייקא לא רק בגלל מה **שנפעל** ע"י התשובה (שהאור המצומצם דשם אלקים יאיר בגילוי בנשמה כפי שהי' קודם החטא), אלא גם בגלל **עבודת האדם עצמה**, כי העבודה באופן ד'סור מרע' שייכת בעיקר לשם אלקים.

ביאור הדבר:

כידוע, מהחילוקים בין 'אור הממלא' (שם אלקים)

אודות הצרות הבאות רח"ל כעונש על עבירות בפועל נאמר "כי אין **אלקי** בקרבי מצאוני הרעות האלה" – היינו שכאשר ישנו חסרון בעבודה ד'סור מרע' הרי זה גורם שאין 'אלקי' (שם אלקים) מאיר בגילוי 'בקרבי'.

[ועל דרך זה מובן מהפסוק שהובא לעיל "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין **אלקיכם**" – שהעוונות גורמים פירוד בין האדם ושם **אלקים**, ששם **אלקים** אינו מאיר בגילוי באדם מחמת העוונות].

ולפי זה מובן דכאשר מתקנים ענין זה ומתחרטים על העבירות בפועל ומקבלים עול מלכות שמים ועוקרים את הרצון לעשות רע בפועל – חוזר ומאיר באדם שם **אלקים**.

הנהות צמח צדק

שם אלקים דוקא, והיינו משום שכדי להיות 'אלקי בקרבי' שזהו פי' אלקינו, הנה זהו אי אפשר כי אם על ידי צמצום, על דרך "צמצם שכינתו בין שני כדי ארון" [ראה בראשית רבה ד, ד] **כו'. דלכאורה אינו מובן, הלא "מלא כל הארץ כבודו"** [ישעי' ו, ג] **ו"את השמים ואת הארץ אני מלא"** [ירמי' כג, כד], **ולא נזכר על זה לשון צמצום כלל, ומדוע גבי כדי ארון אמרו רז"ל 'צמצם' שכינתו. אך הענין הוא, כי הגם שנאמר "את השמים ואת הארץ אני מלא", עם כל זה אינו מאיר בהם בבחינת גילוי כי אם בבחינת העלם, שהרי נקרא "סתימו דכל סתימין"** [הקדמה לתקו"ז (יז, א)]. **אבל בין כדי הארון היה אורו ית' מתגלה בבחינת גילוי. והוא כמ"ש במקום אחר** [ראה סידור עם דא"ח מט, ד] **שבאלקות אין שייך כלל ענין הסתלקות והתפשטות כי אם ענין העלם וגילוי, שבאמת "את השמים וכו' אני מלא" רק שהוא בבחי' העלם, אבן בין כדי הארון היה מאיר בבחינת גילוי. וכמו על דרך משל באדם המחשבה מאירה ברגל גם כן כדלקמן** [ראה לקמן הגהות הצ"צ אות לג], **אך שברגל היא בבחינת העלם ומקוף אבל במוח היא מאירה בבחינת גילוי ממש ולא בבחינת העלם ומקוף לבד וכמ"ש מזה באריבות בד"ח ויקח קרח** [לקו"ת קרח נב, ד]. **והנה כדי שיאיר אלהותו בבחינת גילוי אי אפשר כי אם על ידי צמצום, שזה הגילוי הוא צמצום אצלו ית', כמו הדיבור על דרך משל, זהו הגילוי והוא השפלה וירידה לגבי הרב כו'. ועל דרך זה להיות נקרא אלקינו ממש זהו ע"י צמצום כו'. ולכן לא נזכר בחינה זו על כל השמות כי אם על שם אלקים דוקא. וזהו ענין התשובה האחד להיות בחינת אלקי בקרבי. (אך צריך להבין: דהא כתיב** [דברים לב, ט] **"כי חלק הוי' עמו", והיינו שנשמת האדם הוא חלק משם הוי' ב"ה כמ"ש באגרת התשובה פ"ר. ואם כן איך אנו אומרים שרק על שם אלקים דוקא אומרים אלקינו. אך הענין, שהרי אנו אומרים "הוי' אלקינו", אם כן ר"ל שהשם הוי' הוא עצמו ממש אלקינו. ופירוש, כי בודאי יש בכל נשמה חלק משם הוי' ממש ב"ה כמשנ"ת באגה"ת שם פ"ד הנ"ל, וכמ"ש בד"ה ולא אבה הוי' אלקיך לשמוע אל בלעם כו'** [לקו"ת תצא לח, ג ואילך]. **ועיין מ"ש בד"ה בפ' נסכים** [לקו"ת שלח מ, ד]. **אך שהמשכה זו הוא ע"י שם אלקים, כי שם הוי' הוא האור והחיות, ושם אלקים הוא בחינת הכלים שבהן נמשך האור, וחן בחינת**

ל'אור הסובב' (שם הוי') הוא שמצד 'אור הממלא', בהיותו אור המתייחס לעולמות ונבראים (ולכן הוא מצומצם ומאיר לפי ערכם) – הרי למרות שבודאי העולמות והנבראים בטלים לגביו שהרי הוא עיקר חיותם, אעפ"כ יש לעולמות ונבראים איזה 'ערך' ו'תפיסת מקום' לגביו. ואילו מצד אור ה'סובב', בהיותו אור נעלה ומופלא שאינו מתייחס לנבראים כלל, אין לעולמות ונבראים שום 'ערך' ו'תפיסת מקום' כלל.

והנה, כאשר אדם עובד את ה' באופן ד'סור מרע' – קיום המצוות הוא מפני שהאדם 'ירא' לעבור על ציווי המלך. ולכן, קיום המצוות הוא רק עד כמה שמחוייב (ודוקא כאשר אדם עובד את ה' בקו ד'עשה טוב' אזי קיום המצוות שלו הוא באופן שמתייגע ומתאמץ לעשות יותר ממה שמחוייב, כפי שיבואר להלן במאמר, בתחילת הפרק הבא).

וזה שאדם 'ירא' לעבור על מצוותיו של הקב"ה מורה על כך שהאדם הוא אמנם מציאות לעצמו, ורק שמכל מקום מרגיש שהקב"ה הוא האדון והמלך ועליו 'לירא' אותו ולקיים מצוותיו (משא"כ כאשר אדם עובד את ה' בקו ד'עשה טוב', הרי זה נובע מכך שנרגש אצלו שכל מציאותו היא אלקות ואין לו מציאות לעצמו כלל (כפי שיבואר להלן בהערה 29)).

ולכן עבודה זו שייכת לשם 'אלקים' – כי מצד שם 'אלקים' (אור הממלא), היחס לנבראים הוא שהם אמנם בטילים אליו והוא מושל ושולט עליהם, אבל בכל זאת יש להם איזה 'מציאות' לעצמם.

ראה בכל הנ"ל בד"ה שובה ישראל תשל"ז.

והתשובה השנית, היא התשובה בבחינת ועשה טוב. דהיינו, שאף על פי שהוא סור מרע בתכלית, אך שהוא ממעט במצות ועשה טוב עג ג

פרק ג

תשובה הב' – ועשה טוב

והתשובה השנית, היא התשובה בבחינת עצלות.

'ועשה טוב'. דהיינו, שאף על פי שהוא 'סור מרע' בתכלית. אך שהוא ממעט במצות 'ועשה טוב' לייגע את עצמו בתורה ותפלה, היינו

הנהות צמח צדק

אותיות, וכמ"ש בספר של בינונים ח"ב סוף פ"ד. וכמ"ש בד"ה וידבר אלקים כו' וארא אל אברהם כו' [תו"א נו, ב ואילך] בענין אימתי גדול הוי' כשהוא בעיר אלקינו כו' עד וזהו וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני הוי' שע"י בחינת אלקים הוא גילוי שם הוי' כו' ע"ש. ועיין מענין כי חלק הוי' עמו בזח"א דף צ"ו ע"ב קס"א ב'. ח"ב דצ"ו א'. ח"ג ס"ב ב'. צ"ד א'. דף רפ"ו ב'. וז"ל הרמ"ז שם: "בכל מקום הם אחוזים בו בין בכי"ע בין באצילות כי חלק הוי' הם ד' אותיות הוי' שהם נשמת ד' עולמות לכל אחד יש לו חלק בפנימיות שלהם" עכ"ל. ובפרשת תרומה דף קל"ד ע"ב כתב וז"ל: "שאע"פ שיש פירוד בין בי"ע לאצילות היינו בבחי' כלי העולמות אבל לא בבחי' האור הפנימי המתפשט בהם שהרי סודו שם הוי' יו"ד באצילות ה' בבריאה ו"ה ביצירה ועשייה עכ"ל. ויש לעיין, דא"כ איך שייך לומר שכל ישראל יש לכל אחד ממש חלק משם הוי' שהוא בחינת אצילות ממש, דהיינו או אצילות העליון ממש או אצילות שבבי"ע. והרי ודאי רוב הנשמות הם מבי"ע ממש [ראה תו"א משפטים עד, ג] ולא מאצילות שבבי"ע. ועיין מזה בהרמ"ז ריש פרשת משפטים [צד, ב] ד"ה מה תוספת לנשמתא. וי"ל שאף על פי כן שרשן כולם מאצילות ממש – רק פי' נשמות דבי"ע היינו שהנשמה שבגוף אינה כי אם מבי"ע, אבל שרשה ממש י"ל כולם מאצילות ממש, וכמש"ת בביאור ע"פ יונתי בחגוי הסלע [לקו"ת שה"ש יט, ג]. ואף גם הנשמה המלובשת בגוף היא מבחינת שם הוי'. כענין מ"ש בע"ח שער השמות שער מ"ד פ"ד, דיו"ד כלים הפנימי' דבריאה הם שמות הוי' והרי הנשמות נמשכו מפנימיות הכלים. על כל פנים, מזה מובן ענין פירוש אלקינו – היינו ששם הוי' ממש הוא אלקינו כחנו וחיותנו ממש. ועיין מ"ש מזה בד"ה קדש ישראל לה' [לקו"ת פנחס עט, ג]: **ב.** והנה פי' עונותיכם מבדילים כו'. מבואר באגרת התשובה פ"ה: "דהנה כתיב [בראשית ב, ז] ויפח באפיו כו', שהוא המשכה מבחי' פנימיות החיות, היא בחינת חלק ה' ב"ה, וכמו שעל דרך משל כשהאדם נופח לאויה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום, ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחינת הבל העליון. אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' כו', אלא כמ"ש בישעי' [נט, ב] 'כי אם עונותיכם היו מבדילים כו'", והטעם לפי שהם נגד רצון העליון ב"ה המחיה את הכל כו'", עיין שם. ועיין מ"ש בד"ה את קרבני לחמי [לקו"ת פנחס עה, ג] בענין הלבושים צואים, כמאמר רז"ל [סוטה ג, ב] "מלפפתו" כו', ע"ש. ובראשית חכמה שער הענוה פ"ו באמצע הפרק בד"ה וכאשר יזכור האדם – "אינון מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים כו' גרמין אפרשותא בין קוב"ה וישראל ודא איהו רזא כי אם עונותיכם היו מבדילים כו'". עכ"ל. ועיין מענין פירוש מחיצה בד"ה ועשית ציץ [תו"א פג, א] ומענין מה שכתוב שם [- בישעי' (סג, ט)] "בכל צרתם", בשמות רבה פרשה ב' [סעיף ה] גבי מתוך הסנה, ועיין בזח"ב (דף ס"ט ב', ודף קל"א א'). ועיין מ"ש בביאור ע"פ יונתי בחגוי [לקו"ת שה"ש יח, ג] בענין פירוש אלביש שמים קדרות כו'. ומ"ש [הראשית חכמה] "גרמין אפרשותא", מובן כי כשההשפעה נמשכת ע"י לבוש שק גם ועב אין גילוי אלקות בעולם כי לבוש גם זה מסתיר לגמרי על הגוף. ועיין מ"ש בביאור ע"פ אלה מסעי [לקו"ת מסעי פט, ג] [בענין שגזרו טומאה על ארץ העובדי כוכבים ומזלות (הוספה באחד הכת"י – ראה הוספות ללקו"ת)]. ועיין באגרת התשובה פ"ו בענין ובפשעכם שולחה אמכם. ובזח"ג פ' אחרי (ד' ע"ד ב' [צ"ל: עה, א]). וזהו ענין "עונותיכם היו מבדילים" – שהם הנורמים התלבשות השפעת השכינה בעשר ספירות דנוגה כו', וזהו המחיצה המפסקת כו'. והענין, כי "עקב חבל נחלתו" [דברים לב, ט], ועל ידי שהאדם משפיל את עצמו להמשך אחר התאוות גשמיים באיסור או אפי' בהיתר, שהם נמשכים מהיכלות הקליפות גורם בזה למעלה כמו כן התלבשות השפעת ה' תתאה הנ"ל בעשר ספירות דנוגה. וכשעושה תשובה ועוקר רצונו מהכלי העולם גורם כמו כן למעלה בחינת תשוב ה' תתאה למקורה כו'. וזהו ענין כרוך אתה ה' אלקינו – שאזי אין מבדיל בין האדם ובין אלקינו כו', ועיין באגרת התשובה פ"ח, שזהו ענין "ונקה – מנקה הוא לשבים" [ראה יומא פו, א] לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים כו' ע"ש.

כידוע[15], גם בקיום 'סור מרע' נכללת הזהירות שלא לעבור על מצות עשה – דהרי כשמבטלים מצות עשה עוברים עבירה (רע).

והחילוק בין 'סור מרע' ו'עשה טוב' הוא מהי **מטרת** קיום המצוה. דכאשר אדם מקיים מצוה בגלל שהוא עובד את ה' בבחינת 'סור מרע', אין המטרה קיום **המצוה עצמה**, אלא עיקר המטרה הוא **שלא לעבור על מצות הקב"ה**. מה שאין כן כאשר קיום המצוה הוא באופן ד'ועשה טוב', המטרה אינה רק לא **לעבור** על ציווי הקב"ה, אלא המטרה היא לקיים את **המצוה עצמה**. וזו מדריגה יותר נעלית – בה יש לאדם נועם ועריבות ('גישמאק' בלשון אידיש) בעצם עשיית המצוה (בגלל האורות הנעלים הנמשכים על ידי קיום המצוות, כדלהלן בסמוך), ולכן הוא מקיים את המצות כמטרה בפני עצמה, ולא רק כ'אמצעי' שלא להיות בגדר 'פורק עול' שאינו מקיים את מצות המלך.

ונפקא-מינה בפועל בין ב' סוגי עבודה אלו:

כאשר אדם מקיים מצוות רק כדי לא לעבור על ציווי הקב"ה, הרי הוא עושה רק את המוטל עליו על פי דין, שהרי על ידי זה בלבד כבר אינו עובר על ציווי הקב"ה. אך מי שמקיים את המצוות לשם קיום המצוות **עצמם** (מחמת הנועם והעריבות שיש לו בעצם הענין דקיום המצות), הרי הוא **מתייגע ומתאמץ** בתורה ובתפלה ובשאר מצות, ועושה הרבה יותר מהמוטל עליו על פי דין[16], כי מאחר שמטרתו היא עצם קיום המצוות, הרי הוא מעצמו משתדל להרבות בקיום המצוות כמה שיותר[17].

וזהו ענין התשובה הב', התשובה ד'ועשה טוב'. כלומר, מדובר באדם שלם ב'סור מרע' ואינו עובר על שום עבירה וממילא גם מקיים את כל המצות בפועל כנדרש ע"פ דין, אך מצד מדריגתו הי' עליו לעבוד את ה' בצורה יותר נעלית, באופן ד'ועשה טוב', **ולהתייגע ולהתאמץ**

15. ראה לקו"ש ח"ז ע' 182 הערה 39. וכ"ה להדיא בנוגע למבואר במאמר **זה** בד"ה שובה ישראל תשל"ז.

16. ראה בתרצ"ב: "'ועשה טוב' . . הוא ענין 'קבלת עול מצות', ד'עול מצוה' אינה רק מה **שמקיים** את המצוה בלבד, כ"א 'עולה מצוה' הוא דער געשמאק פון א מצוה, און דער יוקר פון א מצוה, אז א מצוה אין אים טייער און גישמאק דבמילא הרי הוא **מהדר** במצוה בחיות רק ומקיימן במסירות נפש".

17. וזהו הביאור במאמר חז"ל (יומא לה, ב) "הלל מחייב עניים [שאם יבא אדם ויטען שלא למד תורה כי "עני הייתי וטרוד במזונותי", יאמרו לו "כלום עני היית יותר מהלל"], ור' אלעזר בן חרסום מחייב עשירים [שאם יבא אדם ויטען שלא למד תורה כי "עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי", יאמרו לו "כלום עשיר היית יותר מר' אלעזר]".

דלכאורה צריך ביאור, ממה נפשך: אם הדברים מכוונים לעני או עשיר שאליבא דאמת אין לו זמן ללמוד בהיותו טרוד (ולכן ע"פ **דין** הוא פטור מלהתעסק בתלמוד תורה), למה יחייבו אותו על דבר שלא הי' מחוייב בו, ואם הדברים מופנים כלפי מי שיש לו זמן ובכל זאת אינו לומד, לשם מה יש צורך בלימוד מיוחד מהלל ור"א בן חרסום, הרי זהו דין מפורש (ראה הל' ת"ת לאדה"ז ג, ו) שכל המבטל רגע שאפשר לו ללמוד תורה ואינו לומד עובר איסור?

אלא הביאור בזה הוא, דישנם ב' אופנים בקיום מצות תלמוד תורה. יש מי שלומד תורה כדי שלא לעבור על ציווי הקב"ה שציונו לא לבטל תלמוד תורה בשום רגע פנוי (היינו שלימוד התורה שלו נובע מעבודתו באופן ד'**סור מרע**'). ויש הלומד תורה, כי ברצונו להשיג את המעלה הנפלאה שמשיגים ע"י לימוד התורה (להתאחד עם הקב"ה), ולכן לומד בהתלהבות גדולה ומתייגע יותר מכוחותיו (היינו שלימוד התורה שלו נובע מעבודתו באופן ד'**ועשה טוב**'). וכפי שרואים במוחש שכאשר יש לאדם חיות והתלהבות גדולה בענין מסויים, הרי גם אם אין לו את הכוחות הדרושים לקיום אותו ענין, הרי הוא מוצא ומגלה בעצמו כחות חדשים, ומצליח לעשות אותה פעולה.

וזהו "הלל מחייב עניים ור' אלעזר בן חרסום מחייב עשירים". כי הלל ור"א בן חרסום באמת לא הי' להם פנאי, ומצד הדין היו פטורים מלעסוק בתורה, אך מאחר שלמדו תורה באופן ד'ועשה טוב', בגלל מעלת התורה עצמה ולא רק כדי לא לעבור על ה'ציווי' שלא לבטל תלמוד תורה, לכן בפועל מצאו זמן וכוחות לעסוק בתורה.

וראה עד"ז בלקו"ש ח"ב ע' 304.

לייגע את עצמו בתורה ותפלה, היינו עצלות. ועל זה נאמר[1] אין עושה טוב אין גם אחד.[2] והנה מה שלמעלה במדרגה שם הפגם יותר, פירוש שמי עג ד

עצמו בקיום המצוות יותר ממה שהוא מחוייב ע"פ דין, ואעפ"כ לא עשה כן אלא 'התעצל' ולא התייגע והתאמץ לקיים מצות יותר מכפי שהוא מחוייב, ולכן עליו לעשות תשובה על זה.

ועל זה נאמר[1] "אין עושה טוב אין גם אחד".[2]

איתא בספרי קבלה (ראה הגהת הצ"צ כאן) **ש"טוב"** המוזכר בפסוק "אין עושה **טוב** אין גם אחד", הוא ספירת ה'יסוד'. ונמצא שע"פ פנימיות הענינים ע"י קיום המצוות ממשיכים את מדת ה'יסוד' וע"י העדר קיום 'עשה טוב' ("אין עושה טוב") נעדרת המשכה של מדת ה'יסוד'.

והנה על מדת היסוד נאמר (בהקדמת התקוני זהר – 'פתח אליהו') **שהוא "סיומא דגופא" ועל מדת** המלכות נאמר "מלכות פה". כלומר: 'יסוד' שייכת לספירות העליונות, היינו כפי שהקב"ה הוא מצד עצמו, למעלה משייכות לעולמות – אור ה'**סובב** כל עלמין', ולכן היא נקראת "סיומא דגופא", להורות שהיא שייכת להקב"ה כפי שהוא **מצד עצמו** ולא כפי שהקב"ה מתייחס לעולמות. ואילו 'מלכות' היא האור האלקי היורד ומתצמצם להתלבש בעולמות – אור ה'**ממלא** כל עלמין', ולכן היא נקראת 'פה' כי היא בדוגמת דיבורו של האדם (ע"י ה'פה') שכל ענינו להתייחס לאדם **אחר**.

העולה מזה – שע"י קיום המצוות, ממשיכים אור **הסובב**[18].

וזהו החילוק הפנימי בין העבודה ד'סור מרע' לעבודה ד'ועשה טוב': בעבודה ד'סור מרע', העיקר הוא לא לעבור על רצון הקב"ה, היינו שעיקר ההדגשה הוא שלא יהי' פירוד בין הנשמה

הגהות צמח צדק

ו. **תהלים י"ד**, [ג]. ז. **ופי' בעמק המלך שער קרית ארבע פרק קמ"ה, שעל ידי זה גורם הסתלקות טוב העליון שהוא היסוד. והענין, כמ"ש** [ישעי' ג, י] **"אמרו צדיק כי טוב". מדת צדיק הוא התקשרות והתחברות** [ראה אגה"ק סי' טו שמדת היסוד הוא מדת ה'התקשרות'. ובכ"מ], **ההמשכה מבחינת סובב כל עלמין להיות נמשך ומאיר בבחינת פנימיות בבחי' ממלא כל עלמין, ונקרא "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה". ועיין בספר של בינונים פרק מ"א, ועיין מ"ש על פסוק והתהלכתי בתוככם** [מאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ע' קנח. וראה גם לקו"ת בחוקתי מה, ג], **ועיין מ"ש סוף ד"ה כי החרים ימושו** [לקו"ת תצא מא, ב], **ועיין בזוה"ג** (דף ק"י ע"ב) **על פסוק** [תהילים לז, ג] **"ועשה טוב שכן ארץ"** (ודף רכ"ה ב'), **ובהרמ"ז שם. וזהו פי' וענין 'עובד אלקים' המבואר בספר של בינונים פרק ט"ו, שהוא מלשון עורות עבודים וכך הוא מתקן ההסתר הנמשך מהצמצום דשם אלקים על ידי מה שהוא מייגע את עצמו ב'ועשה טוב' להלחם עם הטבע והיצר כו', שכמו כן ממשיך ע"י זה יחוד עליון ד"שמש ומגן הוי' אלקים"** [תהילים פד, יב], **שלא יסתיר המגן והנרתק, וכענין שילוב אדנ"י בהוי' כו'** [ראה שער היחוד והאמונה פ"ז, ובכ"מ], **וממתקים הגבורות בחסדים שזהו עיקר ענין היחוד. ולכן כשאין 'ועשה טוב' כדבעי גורם התגברות הדינין, כמ"ש שם** [בזהר ח"ג] (דק"י ע"ב) **"דהא כדין נורא דליק ואוקיד עלמא בשלהובי כו'", משא"כ ע"י יחוד עליון שהוא המשכת החסדים שהוא גילוי אור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין בממלא כל עלמין, אזי גם הגבורות דממלא כל עלמין מומתקים. וו"ש בזוה"ג** (דמ"ב סע"ב) **"א"ר יוסי כו' לית לה בפומא כו'", ע"ש בפירוש הרמ"ז ודו"ק.**

18. כל זה מובן גם מכך ש"טוב" הוא בגימ' "א"ה ו"ה" – ראשי תיבות "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמי' כג, כד): דהרי "ידוע דמ"ש 'את השמים ואת הארץ אני מלא' קאי על בחי' אור אין סוף ה'**סובב** כל עלמין', כי בבחינת 'ממלא כל עלמין' יש חילוקי מדריגות . . והיינו מצד . . שהוא בחינת . . אור מצומצם להאיר בפנימיות העולמות . . [ולכן] יש חילוקי מדריגות לפי ערך העולמות, אבל בבחינת 'סובב כל עלמין' השמים והארץ שוה - שמאיר בשמים ובארץ בשוה" (תרנ"ח). נמצא ד"עשה **טוב**" שייך לאור **הסובב** דוקא.

והדרגא באלקות המאירה בתוכה, היא האור המצומצם דאור הממלא (כנ"ל בפרק הקודם באריכות), ולכן העיקר הוא לעשות מה שמחוייבים ע"פ דין, כדי לא לעבור על רצון העליון. ואילו ב'ועשה טוב' ההדגשה היא על קיום המצות עצמם, כי המטרה היא להמשיך את האור הנעלה שיכולים להמשיך ע"י קיום המצוות – 'אור הסובב', ולכן האדם משתדל להתייגע ולהרבות כמה שיותר בקיום המצוות[19], כדי להמשיך המשכות נעלות מאור ה'סובב'[20].

[והנה בפשטות התשובה נדרשת ממי שפגם ב'סור מרע' הרבה יותר ממי שרק פוגם ב'ועשה טוב'. כי הרי אצל אדם זה חסר בעבודה ה**בסיסית** של 'קבלת עול מלכות שמים', ולא מאיר אצלו אפי' האור האלקי שמאיר בכל נשמה – האור ד'ממלא כל עלמין', משא"כ מי שפוגם ב'ועשה טוב' אין אלא שחסרה אצלו שלימות **נוספת**, שאינו מתייגע לעבוד יותר מכפי רגילתו וטבעו, ואינו מתעסק בהמשכה הנעלית של אור ה'סובב'.

אבל אליבא דאמת אי"ז כן, אלא מי שמצד מדריגתו שייך לעבוד את ה' גם באופן ד'ועשה טוב', הרי כשחסר אצלו בעבודה זו (אפי' אם בעבודה ד'סור מרע' הוא שלם לגמרי), הרי הוא פוגם עוד יותר מאיש פשוט שאינו בעל מדריגה גבוה שאינו שלם בעבודה ד'סור מרע', ונדרשת אצלו תשובה עמוקה יותר, כפי שהולך ומבאר:]

19. והנה כתיב (מלאכי ג, יח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", ומבואר על זה בגמ' (חגיגה ט, ב) "עבדו ולא עבדו – תרוייהו צדיקי גמורי נינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד", "והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים . . ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים" (תניא פט"ו). כלומר, 'עובד אלקים' הוא מי שאינו מסתפק בזה שהוא צדיק גמור ומקיים את כל המצות כנדרש ע"פ דין אלא **מתייגע** ועובד את ה' **יותר מרגילותו וטבעו** – העבודה ד'ועשה טוב'.

ולפי המבואר כאן שהעבודה ד'ועשה טוב' ענינה המשכת אור ה'**סובב** כל עלמין', יבואר ביתר עומק הטעם שהעובד את ה' בדרך זו נקרא בשם "עובד אלקים". דהנה, "**עובד** אלקים" הוא גם מל' **תיקון** כמו 'עורות **עבודים** (מתוקנים)', היינו שע"י עבודת ה' באופן ד'ועשה טוב', **מתקנים** את שם אלקים. כי שם אלקים, הוא אור ה'ממלא' (כנ"ל בפרק הקודם), היינו שהוא אור **מצומצם** ומוגבל, וע"י העבודה ד'ועשה טוב' ממשיכים אורות בלתי מוגבלים מאור ה'סובב' בתוך שם אלקים, ושם אלקים 'נתקן' כביכול.

ראה בכ"ז בהגהת הצמח צדק כאן (אות ח).

20. ויש להוסיף:

עבודת ה' בדרך 'ועשה טוב' שייכת ל'אור הסובב' לא רק בגלל מה **שנפעל** על ידו (שע"י קיום מצוות נמשך אור הסובב), אלא גם בגלל **עבודת האדם עצמה**, כי **העבודה** באופן ד'ועשה טוב' שייכת בעיקר לאור הסובב.

ביאור הדבר:

כידוע (ראה סוף ד"ה החודש תרס"ו, ובכ"מ), האור המצומצם ד'ממלא כל עלמין' הוא המקור להנהגת העולם ע"פ טבע, ואילו האור הבלתי מוגבל דאור ה'סובב כל עלמין' הוא המקור להנהגה שלמעלה מהטבע (כמו ניסים שלמעלה מהטבע). ולכן, כאשר אדם עובד את ה' באופן שאינו מתחשב עם **טבעו** (היינו כמה שהוא מחוייב ע"פ דין), אלא **מתייגע** ועובד את ה' באופן **שלמעלה** מגדרי הטבע שלו (מעל ומעבר למה שהוא מחוייב ע"פ דין), הרי זה קשור לאור ה'סובב' – המקור להנהגה **שלמעלה** מהטבע (ע"פ ד"ה שובה ישראל תשל"ז).

ועוד זאת:

נתבאר לעיל (הערה 14), שמהחילוקים בין ל'אור הסובב' ל'אור הממלא' הוא שבעוד שמצד 'אור הממלא' יש לעולמות ונבראים 'ערך' ו'תפיסת מקום', הנה מצד 'אור הסובב' אין לעולמות ונבראים שום 'ערך' ו'תפיסת מקום' כלל.

ולכן העבודה ד'ועשה טוב' שייכת לאור ה'סובב': כי כאשר אדם עובד את ה' באופן **שמתייגע** ו'יוצא' מטבעו ורגילותו – פירושו של דבר הוא שהוא 'יוצא' מגדרי מציאותו האישית ונרגש אצלו שאין לו מציאות עצמאית כלל, וכל מציאותו חדורה רק ברצונו של הקב"ה, ולכן הוא עושה גם דברים שמצד טבעו ורגילותו לא שייך שיעשה אותם (עד שע"פ דין פטור מהם מחמת סיבה זו (ראה לעיל הערה 17)), היינו שנרגש אצלו ה'ביטול' מצד אור ה'סובב' **השוולל** את מציאותם של הנבראים והעולמות.

ראה ד"ה שובה ישראל הנ"ל, לקו"ש חל"ט.

שנשמתו גבוה אזי פוגם החטא בהבטלו מועשה טוב ושאינו עובד אלקים, ויותר גדול הנפילה שלו מהעון של איש ההמוני שאינו סור מרע, דהנה כתיב כי האדם עץ השדה,[ח] והנה על דרך משל, עץ עושה פרי שיש בו פירות שלמטה סמוך לארץ, ויש בו פירות שלמעלה גבוה מעל גבוה. והנה הפירות שלמעלה, עם שהם עליונים יותר, אך כשהם נופלים למטה על ידי שבא הרוח ועוקרתן, אזי הם נופלים למטה במרחק מהאילן יותר מן אותן הגדילים למטה, שאף כשנופלים לארץ אינן נופלין במרחק כל כך, וכמאמר רז"ל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.[ט] וכך הוא בענין פירות האילן עץ החיים שהם הנשמות, כי הנה ישראל עלו במחשבה, ומה שהוא למעלה במדרגה הנפילה הוא למטה

והנה מה שלמעלה במדרגה שם הפגם יותר, פירוש שמי שנשמתו גבוה אזי פוגם החטא בהבטלו מ'ועשה טוב' ושאינו 'עובד אלקים'[21], ויותר גדול הנפילה שלו מהעון של איש ההמוני שאינו סור מרע.

דהנה כתיב[22] **"כי האדם עץ השדה".**[ח]

איתא בזהר (ראה הגהת הצ"צ) ד"האדם" האמור בפסוק זה הוא היהודי. הרי שמפסוק זה למדים שיש דמיון בין נשמת היהודי ל'עץ השדה'.

והנה על דרך משל, עץ עושה פרי שיש בו פירות שלמטה סמוך לארץ, ויש בו פירות שלמעלה "גבוה מעל גבוה"[23]**. והנה הפירות שלמעלה, עם שהם עליונים יותר, אך כשהם נופלים למטה על ידי שבא הרוח ועוקרתן, אזי הם נופלים למטה במרחק מהאילן יותר מן אותן הגדילים למטה שאף כשנופלים לארץ אינן נופלין במרחק כל כך.**

וכמאמר רז"ל[24] **"מאיגרא רמא לבירא עמיקתא".**[ט]

הפירוש הפנימי במאמר רז"ל זה הוא שדוקא הנפילה מ"איגרא רמא" (גג גבוה) היא הגורמת לנפילה גדולה ביותר – ל"בירא עמיקתא" (בור עמוק מאד)[25], וכמשל הנ"ל מהפירות שבראש האילן שדוקא **בגלל** שהם עליונים יותר, הרי כאשר הם נופלים, הם נופלים במרחק גדול יותר ממקורם ושרשם.

וכך הוא בענין פירות האילן עץ החיים שהם הנשמות: כי הנה "ישראל עלו במחשבה"[26]**,**

הגהות צמח צדק

ח. **ופ' בזהר ח"ג** (דר"ב ב'), **שבחי' שורש נשמת האדם הוא בחי' עץ דההוא שדה אשר ברכו ה' כו' ע"ש וכפי' הרמ"ז.** ט. **ועל דרך זה אמרו רז"ל** [בראשית רבה יט, א. ועוד] **"לפי גדולתו היה מפלתו".**

21. כאשר אדם עובד את ה' באופן של 'ועשה טוב', הרי הוא נחשב 'עובד אלקים' כמבואר לעיל בארוכה (בהערה 19). ולכן הפוגם ב'ועשה טוב' נחשב כ"אינו עובד אלקים".

22. דברים כ, יט.

23. ע"פ קהלת ה, ז.

24. חגיגה ה, ב.

25. ראה אוה"ח בא: "וכמו שאמרו רז"ל 'מאיגרא רמא לבירא עמיקתא' – דהיינו **מפני** שנפילתו מ'איגרא רמא', **לכן** הנפילה ל'בירא עמיקתא', שהנפילה יותר גדולה".

26. בראשית רבה א, ד.

יותר. וכמו כן הוא גם כן בענין שבירת הכלים שמעולם התהו, שמה ששרשו למעלה גבוה יותר לכן נפל למטה יותר, שלכן הצומח מחיה הבעל חי, והבעל חי את המדבר, כי בשרשן היו גבוהים יותר שלכך כשנפלו נפלו למטה יותר כו',[1]

ומה שהוא למעלה במדרגה הנפילה הוא למטה יותר.

אמרו חז"ל – "ישראל עלו במחשבה". כלומר, כשם שמחשבתו של האדם (בשונה מדיבורו) היא כח פנימי ונעלה בנפש, כך גם באלקות, 'מחשבתו' של הקב"ה מורה על דרגא נעלית ופנימית מאד, ומזה ששרש נשמת היהודי היא מ'מחשבתו' של הקב"ה, מובן שנשמות ישראל מושרשות בדרגא נעלית ביותר באלקות. והדברים נכונים לגבי **כל** יהודי ויהודי. ומזה מובן, שמי שהוא בעל מדריגה נעלית, היינו ששרש נשמתו גבוה **יותר** מנשמות רגילות, שרש נשמתו נעלה **עד מאד**.

ולכן כאשר הוא 'נופל' במדריגתו, הרי הוא נופל למקום נמוך ביותר, "על דרך משל, עבד הפחות ערך מאוד שיחטא למלך לעבור נגד רצונו – שאינו תופס מקום כלל, כמו שמעשה הטוב שבו אינו תופס מקום. מה שאין כן השר הנכבד שעושה נגד רצון וגזירת המלך, שפוגם יותר בכבוד המלך, ואף על פי שעשה בדקות מאוד יחשב מרד יותר מפני ערך מעלות הטוב שבו" (אדה"א) – וכך הוא גם בנוגע לנשמות ישראל, דמי שהוא בעל מדריגה נעלית יותר, ושייך לעבוד את ה' גם באופן ד'ועשה טוב', הרי כאשר הוא פוגם בעבודתו, למרות שהפגם שעושה הוא אכן 'דק' יותר מהפגם שהאיש הפשוט עושה כאשר הוא עובר עבירות, בכל זאת פגם זה נחשב פגם גדול יותר, ונפילתו היא למקום נמוך יותר.

[ומביא עוד דוגמא לענין זה שדבר ששרשו גבוה יותר – כאשר הוא נופל, הוא נופל למקום נמוך ביותר:]

וכמו כן הוא גם כן בענין שבירת הכלים שמעולם ה'תהו', שמה ששרשו למעלה גבוה יותר לכן נפל למטה יותר, שלכן הצומח מחיה הבעל חי. והבעל חי את המדבר. כי בשרשן היו גבוהים יותר שלכך כשנפלו נפלו למטה יותר כו'.[1]

ידועה השאלה, האיך ניזון האדם מן הבעל חי (והבעל חי מן הצומח), והלא מדריגת החיות של האדם היא למעלה הרבה ממדריגת החיות של הבעל חי (והחיות של הבעל חי היא למעלה מהחיות של הצומח), ואיך יתכן שעל ידי אכילת בעל חי תתחזק החיות של **האדם** (ועד"ז איך יתכן שע"י אכילת הצומח תתחזק החיות של **הבעל חי**).

ומבואר בתורת החסידות שטעם הדבר הוא בגלל שהחיות האלקית המתלבשת בבעל חי הוא חיות יותר נעלית מהחיות המתלבשת באדם, כי החיות האלקית המתלבשת בבעל חי שרשה מעולם ה'תוהו' והחיות האלקית שבתוך האדם שרשה מעולם ה'תיקון' שלמטה במדריגה מעולם

הנהות צמח צדק

1. **עיין מ"ש מזה בד"ה ראשי המטות** [לקו"ת מטות פא, ב-ג]. **ולכן הפגם של הנשמה העליונה מי שהוא תלמיד חכם מה שפוגם בועשה טוב גדול עונו יותר מן העון ממש של העם הארץ, וכן משמע בגמרא** (יומא פרק יוהכ"פ, דף"ו ע"א) **"בגון אנא דמסנינא כו'", ע"ש.**

ולכן צריך להיות התשובה בועשה טוב גדולה יותר.[א] ותשובה זו הוא ענין הבקשה בתפלה ברוך אתה ה', פירוש, שהבקשה של התשובה שעל

ה'תוהו'[27] (ועד"ז שרש החיות האלקית המתלבשת בתוך הצומח נעלית יותר משורש החיות האלקית המתלבשת בבעל חי) – ודוקא **בגלל** ששרשה נעלה יותר, לכן כאשר 'ירדה' למטה, ירדה למטה יותר.

לפי זה מובן, שהאדם השייך לעבודה ד'ועשה טוב' אבל הוא 'מתעצל' ואינו עושה עבודתו כראוי, הרי מאחר שהפגם שעשה הוא גדול ביותר, יש צורך בתשובה גדולה ביותר, תשובה "מעומקא דליבא" ממש[28].

ולכן צריך להיות התשובה ב'ועשה טוב' גדולה יותר.[א]

ותשובה זו הוא ענין הבקשה בתפלה "ברוך אתה ה'" – פירוש, שהבקשה של התשובה

הנהות צמח צדק

יא. **ואין סתירה לזה ממה שאמרו רז"ל** [יומא פו, א] **"עבר אדם על מ"ע ושב לא זז משם עד שמוחלין לו", מה שאין כן בלא תעשה ד"תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר", דנמצא לכאורה שעל מצות עשה אין צריך תשובה כל כך כמו על ל"ת – דכבר נתבאר זה באגרת התשובה** [ריש פ"א] **דמה שאמרו רז"ל "לא זז משם עד שמוחלין לו", "היינו שמוחלין לו העונש, אבל מ"מ האור נעדר כו' ולכן אין ללמוד משם שום קולא למ"ע" כו' ע"ש. אבל כדי שיעשה תשובה שיתמלא גם האור שחסר בביטול מ"ע, על זה צריך לעשות תשובה עצומה – "ממעמקים קראתיך"** [תהילים קל, א] **כו'.**

27. ביאור ענין 'תוהו' ו'תיקון' – ראה 'חסידות מבוארת' מועדים ח"ב ע' שצז ואילך.

28. ויש להוסיף:

התשובה על 'ועשה טוב' צריכה להיות תשובה גדולה יותר (מ"עומקא דליבא") לא רק מחמת גודל הפגם (שהפגם שנעשה ע"י מי ששייך ל'ועשה טוב' ונתעצל בעבודתו הוא פגם יותר גדול מהפגם הנעשה ע"י מי שעבר עבירות בפועל), אלא גם בגלל המצב שאליו שואפים להגיע ע"י תשובה זו.

ביאור הדבר:

בתשובה על 'סור מרע', עיקר המבוקש הוא להסיר את הדבר המפסיק על האור האלקי המאיר בנשמתו, ולאפשר לאור אלקי זה להאיר שוב בגלוי (כנ"ל בארוכה). וכיון שמה שגרם ל'הפסק' בין נשמתו לאור האלקי הוא ה'עוונות' בפועל ("**עונותיכם** מבדילים ביניכם לאלקיכם") לכן, כאשר האדם רק 'משנה' את מצבו, ומקבל עליו עול מלכות שמים ועוקר את רצונו מן הרע, הוא כבר 'עזב' את העוונות, והאור האלקי יכול לחזור ולהאיר בנשמתו בגילוי.

אך בתשובה על 'ועשה טוב', כיון שההדגשה היא על **המצות עצמן**, היינו להמשיך אורות נעלים מאור ה'סובב כל עלמין' (ולא רק על קיום המצות כ'אמצעי' שלא לגרום לכך שיהי' דבר המפסיק בין נשמתו לאור האלקי המאיר בתוכה), לכן ה'מבוקש' בתשובה זו הוא להמשיך את האורות שהיו אמורים להיות נמשכים ע"י קיום המצוות שהחסיר בגלל שלא התייגע לקיימם יותר מטבעו ורגילותו.

וע"פ הסברא הפשוטה, זהו דבר שלא יתכן לעשותו – דאף שעושה תשובה "מ"מ האור נעדר וכו', וכמאמר רז"ל (ברכות כו, א) ע"פ (קהלת א, טו) 'מעוות לא יוכל לתקן' – 'זה שביטל ק"ש של ערבית או וכו'", דאף שנזהר מעתה לקרות ק"ש של ערבית ושחרית לעולם אין תשובתו מועלת לתקן מה שביטל פעם אחת", היינו שאם אדם לא קיים מצוה שהי' יכול לעשות, הרי אפי' אם יעשה תשובה, סוף סוף האור שהי' יכול להיות נמשך ע"י אותה מצוה 'נעדר'.

ומה שבכל זאת שייך תשובה לתקן החסרון הנעשה ע"י העדר העבודה ב'ועשה טוב' – הוא כמבואר בכ"מ (ונתבאר בהרחבה בלקו"ש חל"ט ע' 153 ואילך), שצריכים לעורר "בחי' 'רצון העליון' אשר ממנו שרש ומקור להמציא התלבשות הרצון במעשה המצות הנקרא 'רצון התחתון', על כן יפה תועיל התשובה גם לתקן פגם חסרון המשכת אור שעל ידי מצות עשה" (סידור עם דא"ח רלד, ד). כלומר, ע"י המשכה ממדריגה **גבוה ביותר** ('רצון העליון'),

העדר ועשה טוב, היינו שהוא להתקשר ולהדבק בשם הוי' שהוא סובב כל עלמין ובחינת מקיף כו', והוא למעלה מבחינת אלקינו שהוא בחינת ממלא כל עלמין.[יב]

שעל העדר 'ועשה טוב', היינו שהוא להתקשר ולהדבק בשם 'הוי'' שהוא 'סובב כל עלמין' ובחינת מקיף כו', והוא למעלה מבחינת 'אלקינו' שהוא בחינת 'ממלא כל עלמין'.[יב]

כפי שנתבאר לעיל (בתחילת הפרק הקודם), שם 'אלקים' שייך לאור ה'ממלא', ואילו שם הוי' שייך לאור הבלתי מוגבל, אור ה'סובב'. ומזה מובן, שתשובה זו, השייכת לעבודה ד'ועשה טוב' שבה עיקר ההדגשה היא המשכת אורות נעלים מ'אור הסובב', ענינה להתקשר ולהדבק בשם 'הוי', והיא דרגא הרבה יותר נעלית מהתשובה הא', שענינה להתקשר עם שם 'אלקים'[29].

הגהות צמח צדק

יב. **והיינו כי מצות עשה ומצות לא תעשה תלויים בשם הוי' – על כן להמשיך האור הנמשך ע"י המצות זהו ענין להדבק בשם הוי' ממש. ועל דרך מה שנתבאר באגרת התשובה שם פ"ח "ימאחר שרוח עברה ותטהרם אזי תוכל נפשו לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' כו'", ע"ש. והיינו כמו שהיתה כלולה בשם הוי' ממש. (והנה לפי מה שכתוב לעיל** [הגהות הצ"צ אות ה], **דגם פי' אלקינו היינו ענין הוי' אלקינו, כי חלק הוי' עמו. אם כן מהו ההפרש בין בחי' הא' לבחי' זו הב' שהוא להדבק בשם הוי' ממש? אך הענין, ע"פ מ"ש סד"ה וידבר אלקים כו' ושמי הוי' לא נודעתי להם** [תו"א נו, ג-ד]. **דהפי' בחי' שם הוי' קודם שבא לידי גילוי במדות כו' עד "וכך היתה כוונת יעקב בתפלתו והיה הוי' לי לאלקים, פירוש הוי' לבדו הוא בעצמו יהיה לי בבחינת אלקים כו'". ועוד י"ל,**

שהיא יותר נעלית משרש המצוות עצמם, נתמלא גם החסרון הנעשה ע"י העדר העבודה ד'ועשה טוב'.

וכדי לעורר בחי' נעלית זו, הנקראת "עומק העליון" (לקו"ת ר"ה נד, א) – צריך האדם לעשות תשובה גדולה מאד, הבאה מ'עומקא דלבא', ורק על ידי הרי הוא מעורר את ה"עומק העליון", בחי' 'רצון העליון' שמלמעלה עוד יותר משרש המצות עצמם (ראה לקו"ת שם).

ראה בכ"ז הגהת הצ"צ כאן אות יא.

29. והנה נתבאר לעיל (בתחילת הפרק הקודם), שהתשובה דבחינת 'סור מרע' היא 'תשובה **תתאה**'. ובהגהות הצ"צ (אות יב, וראה גם אות לט) מבואר שתשובה זו דבחינת 'ועשה טוב' היא על **דרך** תשובה עילאה, היינו שהיא בחינת 'תשובה **עילאה** שבתשובה **תתאה**'.

ביאור הענין:

'תשובה תתאה' ענינה (כמו שנתבאר לעיל) להחזיר את הנשמה למצב שהיתה קודם החטא, שאז האלקות האירה בה בגילוי. ואילו 'תשובה עילאה' ענינה להחזיר את הנשמה למצבה "כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד **בטרם** . . **[שירד] למטה ולהתלבש בגוף האדם**" (אגרת התשובה פ"ח), היינו להחזיר את הנשמה למצבה כפי שהיתה **מיוחדת** בתכלית עם אין סוף ב"ה.

דהנה כאשר הנשמה (ואפי' נשמת הצדיק) ירדה למטה, הרי היא נעשית כ'מציאות עצמאית' בפני עצמה – דהיינו שאע"פ שכל ענינה הוא אהבת ה' ויראתו, מכל מקום סוף כל סוף אין היא 'בטילה במציאות' לגמרי (ראה תניא פל"ה). מה שאין כן הנשמה כאשר היא למעלה, הרי 'בטילה במציאות' לגמרי באין סוף ב"ה, ואין לה שום מציאות עצמאית בפני עצמה. ונמצא, ד'תשובה עילאה' ענינה להגיע למצב בו האדם לא רק 'נכנע' בפני הקב"ה ומקבל עליו עול מלכותו, אלא בטל במציאות ממש, כמו הנשמה טרם שירדה למטה.

ולפ"ז מובן מפני מה התשובה ד'ועשה טוב' היא על דרך 'תשובה עילאה': נתבאר לעיל (הערה 20) שבעבודה ד'ועשה טוב', בה האדם עובד את ה' באופן **שמתייגע** ו'יוצא' מטבעו – פירושו של דבר שהאדם 'יוצא' מגדרי מציאותו האישית ונרגש אצלו שאין לו מציאות עצמאית כלל. ונמצא, דע"י תשובה בבחינה זו מגיע האדם לידי מדריגה (דומה) לזו של מדריגת הנשמה למעלה – 'ביטול במציאות'.

אבל אעפ"כ אי"ז אלא **על דרך** 'תשובה עילאה', והיא מדריגת 'תשובה עילאה שבתשובה **תתאה**', כי באמת אין כאן 'ביטול במציאות' ממש – כמבואר להלן הערה 30.

ראה בכ"ז לקו"ש חל"ט.

ג. והתשובה השלישית היא, שאף על פי שהוא סור מרע בתכלית, וגם ועשה טוב בתכלית, אזי התשובה גדולה יותר, והוא כדכתיב[ג] שובו אלי ואשובה אליכם.[ד] והיינו שירצה ליכלל ולדבק בעצמות אור אין סוף ב"ה, שהוא למעלה עד א

פרק ד

תשובה הג' – תורה

ג. והתשובה השלישית היא, שאף על פי שהוא 'סור מרע' בתכלית, וגם 'ועשה טוב' בתכלית, אזי התשובה גדולה יותר, והוא כדכתיב[ג] "שובו אלי ואשובה אליכם"[ד].

מצינו בגמרא (שבת קיג, א) שחז"ל שבחו את ענין להיות "כל ימיו בתשובה". והנה, אם התשובה היא רק על **פגם** ב'סור מרע' (שעבר עבירה בפועל או לא קיים מצוה שחייב לקיים ע"פ דין) או ב'ועשה טוב' (שהתעצל ולא התייגע בקיום המצוות יותר מרגילותו וטבעו, כפי הנדרש מאדם במדריגתו), אינו מובן – איזה שבח ומעלה יש ב"**כל ימיו** בתשובה", והרי בודאי עדיף שאדם לא יפגום כלל ב'סור מרע' ו'עשה טוב'.

אלא הביאור בזה הוא שיש דרגא יותר נעלית בתשובה שאין ענינה לתקן 'פגם' מסויים, אלא התשובה היא "**שובו אלי**".

פירוש: הנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא פ"ב), ובמקורה היא כלולה באור אין סוף ב"ה ממש, ובטילה במציאות לגמרי, אבל לאחר שירדה למטה ונתלבשה בגוף גשמי, הרי היא בבחי' 'מציאות' נפרדת בפני עצמה, ו"נשמת האדם אפילו הוא צדיק גמור . . אינה בטילה במציאות לגמרי . . להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור [באור אין סוף ב"ה], רק הוא דבר בפני עצמו" (תניא פל"ה).

וזוהי ענין תשובה זו – הרצון לשוב "**אלי**", היינו לחזור ולהיות בטל ונכלל בעצמותו ומהותו ית' ולא להיות עוד בבחי' 'דבר בפני עצמו'[30].

הנהות צמח צדק

ע"ד שיש ב' שילובים [ראה שער היחוד והאמונה פ"ז. ובכ"מ], 'שילוב הוי' **באדנ"י' ואזי שם אדנ"י גובר** וזהו **הבחינה הא'. אמנם 'שילוב אדנ"י בהוי" אזי שם הוי' גובר**, וזהו **הבחי' הכ' דכאן. והנה ענין תשובה זו בועשה טוב שיהיה עושה המצוה "בשמחה וטוב לב"** [ע"פ תבא כח, מז], **ולא "מצות אנשים מלומדה"** [ישעי' כט, יג]. **ועיין מ"ש ע"פ אסרי לנפן** [תו"א מו, א ואילך] **בענין ככם ביין לבושו כו', ומ"ש בד"ה לכן אמור לבנ"י כו'** [תו"א נז, ב]: יג. **מלאכי ג' ז'** יד. **פי' כמ"ש במקום אחר** [ראה לקו"ת ראה כד, ד. לג, א. האזינו עא, ג] **בפי' "כל ימיו בתשובה"** [שבת קנג, א], **דאין רצונו לומר על עבירות ח"ו, דאם כן מהו כל ימיו, אלא התשובה היא על הריחוק – כי אף שהוא עושה טוב ומקיים המצות, עם כל זה יכול להיות עדיין בבחי' יש ודבר, וגם אפילו אהבה עדיין הוא בבחינת "יש מי שאוהב"** [ראה תניא פל"ה]. **ועיקר התשובה הוא כמו שכתוב** [קהלת ב, ז] **"והרוח תשוב אל האלקים כו'", דהיינו שירצה לשוב למקורו ושרשו בחי' "ישראל עלה במחשבה"** [בראשית רבה א, ד].

30. אע"פ שנתבאר לעיל (הערה 29) שבעבודה ד'ועשה טוב', בה האדם עובד את ה' באופן שמתייגע ו'יוצא' מטבעו, הרי הוא 'יוצא' מגדרי מציאותו האישית עד שנרגש אצלו שאין לו מציאות עצמאית כלל, היינו שמגיע לידי מדריגת הנשמה למעלה ('ביטול במציאות') – מכל מקום אין זה אלא שמגיע לידי מדריגה שהיא **בדוגמת** 'ביטול במציאות' של הנשמה למעלה, אבל אין זה 'ביטול במציאות' ממש. וזאת מפני ב' טעמים:

א) עצם העובדה שהאדם צריך **להתייגע ולהתגבר** על עצמו ולעשות יותר מרגילותו וטבעו, היא הוכחה שהאדם **עצמו** נשאר מציאות נפרדת מהקב"ה, אלא שמצליח 'לצאת' ממציאותו ע"י **שמתגבר** על עצמו.

ב) עצם העובדה שביטול זה (בו האדם יוצא מגדרי מציאותו האישית ע"י שמתייגע ו'יוצא' מטבעו) בא ע"י פעולה **שהאדם עצמו** מבצע (היגיעה להתגבר על הרצונות הטבעיים שלו ולצאת ממציאותו) מורה על כך שיש כאן

מעלה מבחינת ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, שאינו בגדר עלמין כלל כו', וכמאמר המתנשא מימות עולם.[טו] **וזהו ענין תשובה עצומה זו, שירצה**

והיינו שירצה ליכלל ולדבק בעצמות אור אין סוף ב"ה, שהוא למעלה מעלה מבחינת 'ממלא כל עלמין' ו'סובב כל עלמין'.

נתבאר לעיל שע"י התשובה ד'סור מרע' מתקשרים עם אור ה'ממלא כל עלמין' וע"י התשובה ד'ועשה טוב' מתקשרים עם אור ה'סובב כל עלמין'.

אמנם, כיון שתשובה זו ענינה שהנשמה חוזרת אל **מקורה ושרשה**, מובן שהתשובה צריכה להיות **'אלי'** – אל עצמות אור אין סוף ב"ה ממש. שכן מקור הנשמות אינו רק באור המצומצם ד'ממלא כל עלמין', ואפי' לא באור הבלתי מוגבל דאור ה'סובב', אלא בעצמות אין סוף ממש, כפי שאמרו חז"ל "דע מאין באת" והפירוש הפנימי בזה הוא ששרש נשמות ישראל הוא בדרגת 'אין' – על עצמות אור אין סוף ב"ה ממש (ראה בפרטיות יותר בהגהת הצ"צ אות טו).

ועצמות אור אין סוף הוא למעלה מעלה גם מהאור הבלתי מוגבל ד'סובב כל עלמין', כפי שממשיך:

שאינו בגדר עלמין כלל כו', וכמאמר[31] **"המתנשא מימות עולם".**[טו]

אור ה'סובב כל עלמין' הוא אור בלתי מוגבל ואינו מצומצם לפי ערך העולמות, אך מכל מקום יש לעולמות איזה ערך ותפיסת מקום לגביו, "כי גם בחינת 'סובב' הוא בחינה ששייך לעלמין שהוא מה שמחיה העולמות רק שהוא בחינת אור מקיף[32]" (תו"א צח, ב).

הנהות צמח צדק

טו. **ועל דרך זה נאמר בקריעת ים סוף** [שמות טו, טז] **"עד יעבור עמך הוי"**, **פירוש למעלה משם הוי', כי שם הוי'** – יו"ד **חכמה כו'** [ראה בארוכה אגה"ת פ"ד. ובכ"מ], **ונקרא סובב כל עלמין** [ראה בארוכה דרך מצותיך ריש מצות אחדות ה'. ובכ"מ], **ובקריעת ים סוף היה הגילוי מלמעלה מעלה מבחי' סובב כל עלמין, שעל ידי זה "הפך ים ליבשה"** [תהילים סו, ו], **שעלמא דאתכסיא בא באתגליא ממש כו'** [ראה בארוכה לקו"ת צו יד, ב-ג. ובכ"מ], **ועל דרך מ"ש בזח"ג פ' שלח** (דקנ"ח ב') **על פסוק** [במדבר יג, ב] **"היש ה' בקרבנו אם אין"** – **שבחי' אין הוא עתיקא קדישא שלמעלה משם הוי' כו'. והנה שרש נשמות ישראל הוא מבחינה זו, כמאמר רז"ל** [אבות ג, א] **"דע מאין באת" כו', "אין מזל לישראל"** [שבת קנו, א. וש"נ] **כו', "ונווליים מן לבנון"** [שה"ש ד, טו], **"אתי מלבנון כלה"** [שם ד, ח].

'מציאות' של אדם, שכן הביטול עצמו **נגרם** ע"י האדם (וראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"ג ע' שפו בסופו).

ולכן, גם כאשר האדם שלם בעבודה ד'ועשה טוב' עדיין עליו לשאוף להגיע למעלת ומדריגת 'שובו **אלי**', היינו לצאת ממציאותו **לגמרי** ולהתייחד עם עצמות א"ס ב"ה ממש, כפי שממשיך לבאר את ענינה של תשובה זו.

וראה בכ"ז לקו"ש חל"ט, ובסגנון אחר בד"ה שובה ישראל תשל"ז.

31. ברכת יוצר בברכות ק"ש.

32. ליתר ביאור:

מבואר בכמה מקומות שעיקר התהוות הנבראים היא מאור ה'**סובב** כל עלמין' – שם **הוי'** ('הוי' הוא מל' 'מהווה' (ראה שער היחוד והאמונה פ"ד, ובכ"מ)), רק שהתהוות זו נעשית **על ידי** שם 'אלקים' (ראה ספר המאמרים תרס"ה סוף ע' קעח ואילך. תרע"ח ע' קעד. שפא. ובכ"מ).

ויש חילוק גדול בין אופן התהוות הנבראים ע"י אור ה'ממלא' – שם **אלקים**, להתהוות הנבראים ע"י 'אור הסובב' – שם **הוי'**:

כיון שלגבי אור ה'ממלא' יש לנבראים 'תפיסת מקום' וערך (כנ"ל הערה 14) – הרי בהתהוות ע"י אור זה הקב"ה כביכול 'מתעסק' עם הבריאה באופן שהוא 'מלובש' בפעולה זו של התהוות הנבראים. כמו אומן העושה כלי, שבשעה שעושה את הכלי, הרי כיון שהכלי הוא דבר חשוב

לשוב וליכלל בעצמות אור אין סוף ב"ה ממש. וזהו שובו אלי, אלי ממש.[טז]

אבל עצמות אור אין סוף ב"ה "אינו בגדר עלמין **כלל**", ועליו נאמר ה"**מתנשא** מימות עולם", היינו שהוא 'מנושא' ו'מובדל' לגמרי מגדר ה'עולם'.

ונשמות ישראל מושרשים בעצמות אור אין סוף ב"ה ממש, ולכן תשובה זו שענינה הוא חזרת הנשמה לשרשה ומקורה היא "שובו **אלי**", חזרה אל עצמות אור אין סוף ב"ה ממש[33] [34].

וזהו ענין תשובה עצומה זו, שירצה לשוב וליכלל בעצמות אור אין סוף ב"ה ממש. וזהו שובו אלי – 'אלי' ממש.[טז]

הנהות צמח צדק

טז. **ועיין בעץ חיים שער מ"א פ"ג, דבחינת יחידה שבנפש בו מתלבש הניצוץ אלקי ממש וזהו דוגמת הכתר שנקרא יחידה, ובו מלובש בחינה תחתונה שבמאציל כו', ע"ש. ואם כן תשובה זו היינו שישוב ויוכלל בבחינת שרשו שהוא הכתר, אריך אנפין ועתיק יומין, וזהו תשובה הנ' דבחי' 'נשמה', שישוב ויוכלל בשרשו בחי' חיה יחידה כו'.**

לגביו ותופס מקום אצלו, הרי הוא מתפנה משאר מחשבותיו ו'מניח' בזה את כל עצמותו וכל כוחותיו עסוקים בעשיית הכלי.

אבל ההתהוות מצד אור ה'סובב' שלגביו אין לנבראים ערך ותפיסת מקום כלל (כנ"ל הערות 14, 20), היא בדרך 'ממילא'. כמו אדם המעיין בעומק סוגיא ובשעת מעשה אוחז בידו פיסת נייר וקורע אותה ללא שימת לב, שאע"פ שהפעולה נעשית על ידי האדם אין לפעולה זו שום חשיבות וערך לגביו, ולכן הפעולה היא בלי התעסקות מצדו וראשו אינו מונח כלל בפעולה זו, וכאילו היא נעשית מעצמה בדרך ממילא.

והתהוות כזו (בדרך ממילא), נקראת התהוות בחינת 'מקיף' – היינו אף שבפועל ממש מתהווים על ידו עולמות, אבל התהוותם אינה באופן 'פנימי' (שהאור האלקי מתצמצם לפי ערכם ו**מתלבש** בהם כדי להוותם), אלא בדרך 'מקיף' היינו שהאור נשאר כמו שהוא מצד עצמו בלי להתצמצם כלל, והנבראים מתהווים ממנו 'בדרך ממילא'. ולכן, אף שבפועל מתהווים עולמות, כיון שהתהוותם נעשית באופן שאין האור **מתייחס** אל הנבראים (אלא מהווה אותם בדרך 'מקיף' בלי להתלבש בהם בפנימיות) – אין לדברים המתהווים ממנו שום ערך ותפיסת מקום לגביו.

אלא שמכל מקום, כיון שמצד אור זה 'מתהווים' עולמות בפועל, ויתירה מזו, אור הסובב **נקרא** בשם הוי' מלשון 'מהוה' כנ"ל – א"א לומר שאין לו שום 'שייכות' לעולמות כלל ורק שהעולמות המתהווים ממנו ויש לו אכן 'שייכות' להם, 'בטילים' אליו מאחר שאין להם שום 'ערך' לגביו.

וראה עד"ז בד"ה שובה ישראל תשל"ז.

33. יש להדגיש:

המבואר כאן שמקור הנשמות הוא (לא באור הממלא ואפי' לא באור הסובב, אלא) בעצמות אור א"ס ממש – קשור עם המבואר לעיל שכאשר הנשמה היתה 'כלולה' במקורה, קודם ירידתה למטה, היתה 'בטלה במציאות' לגמרי. כי לגבי אור ה'סובב כל עלמין', הרי למרות שהנבראים 'בטלים' אליו לגמרי (כנ"ל הערות 14, 20) עדיין אינם בטלים במציאות לגמרי דהרי כפי שנתבאר לעיל בארוכה (בהערה הקודמת), סוף כל סוף, גם אור הסובב 'שייך' לעולמות ומהווה אותם בפועל. וא"כ בהכרח לומר שגם לגבי אור הסובב יש לעולמות ולנבראים מציאות מסויימת (אלא שמציאותם היא מציאות של **ביטול** לאלקות, שנרגש בהם שכל ענינם הוא להשלים את הרצון העליון).

ודוקא בגלל ששרש הנשמה למעלה הוא **בעצמות** אור א"ס ב"ה ממש (שלמעלה מעלה גם מאור ה'סובב'), אין לנשמה במקורה ושרשה **שום** מציאות לעצמה כלל וכלל.

ולכן, בתשובה נעלית זו שענינה הוא שהנשמה תחזור למצב של ביטול במציאות ממש, אי"ז אלא ע"י שהיא חוזרת '**אלי**' – לעצמות א"ס ב"ה ממש.

וראה עד"ז בד"ה שובה ישראל תשל"ז.

34. ולהעיר שבמק"א (ספר המאמרים תרס"א ע' רכא) נתבאר שהדרך בה האדם **מעורר** את עצמו להגיע לידי מדריגה זו של תשובה היא "שמתבונן איך שכ"ז [אור הממלא ואור הסובב] הוא הארה לבד ואין ערוך לגבי עצמות ואיך שאוא"ס מופלא ומרומם ולו דומיה תהלה כו' – יתעורר בבחינת רצון פשוט שלמעלה מטעם ודעת להכלל בעצמותו".

וכן משמע גם באוה"ת בא.

והנה תשובה זו היא אל בחינת התורה,[יז] שעל ידי המצות ההמשכה הוא

[וכעת יבאר מהי העבודה בפועל, שעל ידה ניתן להתקשר עם עצמותו יתʼ ממש:]

והנה תשובה זו היא אל בחינת התורה.[יז]

התורה נקראת "משל הקדמוני" (ראה הגהת הצ"צ), היינו שבתורה ʻמלובשʼ עצמות אור אין סוף ב"ה ממש, הנקרא ʻקדמונוʼ של עולם (וכפי שימשיך לבאר כיצד דבר זה מתבטא בתורה).

ולכן, עיקר העבודה הקשורה למדריגה זו של תשובה, היא לימוד התורה[35].

[אף שבודאי האדם השלם בʼסור מרעʼ וʻעשה טובʼ גם עוסק בתורה (ויותר מרגילותו וטבעו) – אבל **האופן וההדגשה** של העוסק בתורה במדריגה זו של תשובה הוא באופן אחר – ראה הערה 35 בביאור הדבר].

הגהות צמח צדק

יז. **שהתורה נקרא** [שמואל-א כד, יד, ע"ש ברש"י] **"משל הקדמוני", שהיא משל ולבוש לבחינת קדמונו של עולם מה שאינו בגדר עלמין כלל שהוא עצמות אור א"ס ממש, וכמשנ"ת באגה"ק בד"ה דוד זמירות קרית להו** [קונטרס אחרון קס, א] **ועיין מ"ש בד"ה ואהיה אצלו אמון** [לקו"ת במדבר יח, ב-ג]. **ולכן אמרו רז"ל** (סנהדרין צ"ט ב') **"כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה". ופירוש בפמליא של מעלה מבואר במקום אחר** [ראה לקו"ת מטות פה, ד ואילך] **דהיינו שמחבר בחʼ סובב וממלא כוʼ, לפי שהיא המשכת בחʼ עליונה יותר מסובב כל עלמין וממלא כל עלמין כוʼ. ועיין מה שכתוב סוף ד"ה ביום השמיני עצרת** [לקו"ת שמע"צ פד, ב] **בענין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. וגם** ["וגם" קאי על המבואר מיד לאחרי הגה"ה זו בגוף המאמר].

35. יש להדגיש:

עיקר העבודה בתשובה זו היא העבודה דלימוד **התורה** לא רק משום ששרש התורה הוא בעצמות אוא"ס ב"ה (שם מושרשות נשמות ישראל), אלא גם בגלל הענין המיוחד **הנפעל** ע"י לימוד התורה (בניגוד לקיום המצוות) היינו **ביטול במציאות ממש**, שזהו ה'מבוקש' (השאיפה והמטרה) של תשובה זו – להגיע לידי ביטול במציאות בתכלית, בדיוק כמו שהנשמה היתה **טרם** שירדה למטה.

[וב' הדברים תלויים זה בזה: **מאחר** ששרש התורה הוא בעצמות אוא"ס ב"ה (שלמעלה גם מאור ה'סובב'), **לכן** על ידה יכולים להגיע לידי ביטול במציאות ממש (כמו שדוקא **מאחר** ששרש הנשמות הוא בעצמות אא"ס ב"ה, לכן בהיותם במקורם הם בטילים לגמרי ממש), כמשנ"ת לעיל (הערה 33) שלגבי אור ה'סובב' אין הנבראים בטילים בתכלית ממש, ורק לגבי עצמות אוא"ס הנבראים בטילים בתכלית].

ביאור הדבר:

ההבדל בין תורה למצוות הוא: בעבודה של קיום המצוות העיקר הוא שהאדם מוכן **לציית** לכל ציוויי הקב"ה, היינו שהאדם הוא מציאות לעצמו אלא שהוא **נכנע** ומציית להקב"ה, ואפי' כשהוא הולך **נגד** מציאות עצמו ועושה יותר מטבעו ורגילותו (העבודה ד'ועשה טוב') ובכך הוא "יוצא' ממציאותו (כנ"ל הערה 20), סוף כל סוף הוא נשאר בגדר מציאות נפרדת מהקב"ה, רק שהוא מוכן 'לצאת' ממציאות עצמו ולהיכנע להקב"ה (ראה לעיל הערה 30).

משא"כ הביטול ב'עסק התורה' הוא מה ש"דבר ה' זו הלכה היא היא . . המדברת מתוך גרונו" (תו"א כז, ב). ולכן אמרו חז"ל (ראה גיטין סב, א) "מאן מלכי רבנן" – כי מצד הביטול הנ"ל בעסק התורה אין האדם רק בבחי' מציאות לעצמו **שנכנע** לקב"ה, אלא מציאותו נעשית מציאות ה'מלך' עצמו.

[דבר זה נובע מההבדל בין התורה והמצוות עצמן: הגדר של מצות שתוכנן 'ציווי', יתכן רק כאשר יש עולם ובו נמצא אדם שאותו מצווים, כי עצם ענין הציווי מלמד שהמצוה (מ' שוואית, צ' פתוחה) מתייחס למציאות של המצווה, ואומר לו כיצד לנהוג, ואם אין אדם שאותו מצווים לא יכולה להיות מציאות של 'ציווי'. מה שאין כן ה'תורה' – "קדמה לעולם" (ראה מדרש תילים צ, ד), היינו שענינה של התורה קיים גם כאשר אין מציאות של עולם ואדם, כי עיקר ענין התורה אינו 'ציוויים' אל האדם אלא 'חכמתו' של הקב"ה שלמעלה מציווי והתייחסות למציאות כלשהי, ואת החכמה העצמית הזאת נתן הקב"ה לישראל כדי שנלמד ונשיג אותה ועל ידי זה נצא לגמרי ממציאתינו, ותאחד עמו כפי שהוא בעצמותו].

אמנם, כ"ז הוא כמובן רק כאשר האדם לומד תורה לא רק בתור קיום של מצות תלמוד תורה (כמו הלומד כי

בבחינת מקיף, אבל על ידי התורה נמשך הגילוי בבחינת פנימיות, וכמ"ש

שעל ידי המצות ההמשכה הוא בבחינת 'מקיף', אבל על ידי התורה נמשך הגילוי בבחינת 'פנימיות'.

אחד הביטויים לכך שהתורה מושרשת **בעצמות** אין סוף ב"ה, הוא שהתורה מתייחדת עם האדם באופן **פנימי**.

דהנה, המצות מושרשות באור ה'סובב כל עלמין' (כנ"ל בפרק הקודם). וכיון שאור ה'סובב' הוא אור בלתי מוגבל כלל, אין הוא מתלבש בעולמות ובנבראים **בפנימיות**, אלא נשאר 'סובב' ו'מקיף' עליהם. וכך הוא גם במצות **הנמשכות** מאור ה'סובב' – שע"י שהאדם עושה מצוה, אור ה' 'מקיף' על נפשו מלמעלה.

אך על ידי לימוד התורה, החכמה שלומד "**נתפס** . . **ומלובש** בתוך השכל" של האדם (תניא פ"ה), היינו שאין התורה נמצאת באדם בדרך 'מקיף' מלמעלה, אלא היא **מתאחדת** עם שכלו של האדם הלומד ומתלבשת בו באופן **פנימי**.

ולכאורה צריך ביאור: הלא אף התורה מושרשת בדרגא נעלית ביותר, למעלה מעלה מעולמות (כנ"ל – שהתורה נקראת 'משל הקדמוני' כי היא מושרשת ב'קדמונו של עולם' – עצמות אור א"ס ב"ה). וא"כ איך יתכן שהתורה **מתלבשת** בתוך האדם בפנימיות, הרי הארת אור אלקי בתוך הנבראים בגילוי ובפנימיות היא ע"י שהאור האלקי **מתצמצם** ויורד ממדריגה למדריגה עד שביכלתו להאיר בפנימיות ובגילוי בנברא (כנ"ל פ"ב), ואילו התורה אינה שייכת לאור אלקי **מצומצם** אלא מושרשת ב'קדמונו של עולם', וא"כ האיך היא מתלבשת בתוך האדם בפנימיות?

והביאור בזה:

כיון ששרש התורה **יותר נעלה** משרש המצוות, כי המצוות מושרשות באור ה'סובב' ואילו התורה מושרשת ב'**עצמות** אור אין סוף' – לכן דוקא התורה מתלבשת באדם **בפנימיות**. כי עצמות אין סוף ב"ה אינו מוגדר בשום ענין, גם לא בהגדרה והגבלה שמצד היותו 'עליון' אין בכחו להאיר בנבראים בפנימיות ובגלוי, ואדרבה הוא מתלבש בפנימיות בתוך היהודי הלומד תורה.

וכמ"ש[36] **"ותורתך בתוך מעי", "בקרבך קדוש"**[37]

הוא עובד את ה' באופן ד'סור מרע' או 'ועשה טוב') אלא כשלומד תורה בהתאם לגדר **ענין התורה עצמה**.

כלומר: הלומד תורה באופן שהוא אדם לעצמו ש'משתמש' במוחו להבין את חכמתו של הקב"ה (בדיוק כמו ש'משתמש עם ידו להניח עליו תפילין וכיו"ב), אבל **הוא עצמו** לא התעלה וב'מהותו' נשאר אותו אדם שהי' קודם שלמד תורה ושכלו לא **השתנה** לחשוב אך ורק בהתאם לחכמה האלקית של התורה – מובן שלא הגיע לביטול במציאות לגמרי אלא נשאר מציאות לעצמו, והתורה היא מציאות אחרת ממנו. ודוקא כאשר התורה נעשית **מהותו** של האדם, שהאדם עצמו 'מתעלה' ומוחו **משתנה** לחשוב בהתאם לחכמת התורה – אזי ניתן לומר עליו ש"דבר ה' זו הלכה היא המדברת מתוך גרונו" וכל מציאות של האדם היא המציאות של המלך עצמו.

נמצא מבואר מכל זה – ש'תשובה עילאה' **אמיתית** שייכת דוקא בעבודה של לימוד **התורה** (היינו העבודה **המיוחדת** של לימוד התורה (ולא לימוד התורה בתור 'מצוה')). כי דוקא אז האדם הגיע לאותה מדריגה שבה היתה הנשמה קודם שירדה למטה – והוא מיוחד ובטל לגמרי בעצמות אין סוף ב"ה ממש. ולכן נאמר בזהר הקדוש (רעיא מהימנא קכג, א) דתשובה עילאה הוא ד"יתעסק **באורייתא** בדחילו ורחימו".

וראה בכ"ז בלקו"ש חל"ט.

36. תהלים מ, ט.

37. הושע יא, ט.

ותורתך בתוך מעי, בקרבך קדוש, ואמרו רז"ל כאלו קדוש שורה בתוך מעיו.[יח] **דהנה, כמו שיש באדם אברים החיצונים ואברים הפנימים אשר החיות ממש תולה בהם, מה שאין כן באברים החיצונים, שאף על פי שיחתוך ידו יוכל לחיות רק שיהיה בעל מום, אבל באברים הפנימים אפילו על ידי נקב לבד**

– **ואמרו רז"ל**[38] **"כאלו קדוש שורה בתוך מעיו".**[יח]

זהו הפירוש הפנימי כאמור בכמה מקומות שהתורה נמשלה ל'מזון' ("בתוך מעי" "שורה בתוך מעיו"): דהנה האופן שבו המזון מחי' את הגוף, הוא ע"י שהמזון **מתעכל ומתאחד** לגמרי עם האדם, היינו שמתחבר עם האדם באופן **פנימי** ולא באופן מקיף, ולכן "כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים, כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים, נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא" (תניא פ"ה).

ואילו המצוות נמשלו ל'**לבושי**' הנפש (ראה תניא שם), כי כמו שהלבוש הגשמי רק 'מקיף' את הגוף ואינו נכנס לתוף הגוף עצמו, כך האור האלקי הנמשך ע"י המצוה (אור ה'סובב כל עלמין') 'מקיף' את נפש האדם המקיים את המצוה **ואינו מאיר בו בפנימיות**[39].

[והנה, אמרו חז"ל (ראה הגהת הצ"צ אות יח) "ויתר הקב"ה על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ושפיכת דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה". "ולכאורה אינו מובן שעל אלו עוונות חמורות יותר ויתר ועל ביטול תורה לא ויתר" (סה"מ תרמ"ב ע' כט).

אך לפי משנ"ת יבואר הענין, כפי שממשיך:]

דהנה, כמו שיש באדם אברים החיצונים ואברים הפנימים אשר החיות ממש תולה בהם, מה שאין כן באברים החיצונים, שאף על פי שיחתוך ידו יוכל לחיות רק שיהיה בעל מום, אבל

הנהות צמח צדק

יח. **וזהו גם כן ענין מאמר רז"ל מדרש איכה בתחלתו "ויתר הקב"ה על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ושפיכת דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה".**

38. תענית יא, א.

39. זהו גם הביאור לחילוק שמצינו בהלכה בין העוסק **בתורה** והעוסק **במצוה**:
ישנו חיוב ע"פ דין לעמוד מפני ת"ח (ראה קידושין לב, ב) וחיוב זה הוא גם בזמן שהת"ח אינו עוסק בתורה בפועל. ואילו בעוסק במצוה, אף שיש חיוב לעמוד בפניו בשעה שעושה את המצוה (ראה ט"ז יו"ד שסא, ב. ועוד) אבל אין חיוב ע"פ דין לעמוד בפני מי שהוא 'בעל מעשים' לא בשעה שעוסק במצוה בפועל (ראה שו"ע יו"ד רמד, ב. ובב"ח ובברכי יוסף שם. וראה תניא פמ"ו).
והסיבה לכך היא: החיוב לעמוד בפני העושה מצוה הוא מפני האור אלקי המאיר עליו בבחי' **מקיף** בשעה שעושה את המצוה. וכיון שהאור מאיר על האדם בבחי' **מקיף** ואינו **מתעצם** עם האדם – החיוב לעמוד מפניו הוא רק **בשעה** שעוסק במצוה ומאיר עליו אור זה, אבל החיוב לעמוד בפני העוסק בתורה נובע מזה שהאור האלקי המאיר בתורה **התלבש בפנימיות** באדם שלמד תורה והתאחד אתו, ולכן חובה לעמוד בפניו גם בשעה שאינו עוסק בתורה, כי "הקב"ה שוכן עד בקרבו גם כשעוסק במילי דעלמא, מאחר שהתורה **חקוקה** במוח הזכרון שבנשמתו ועל לבו" (לקו"ת קדושים ל, ד).
ראה עד"ז בתרפ"ב.

שתינקב הריאה או קרום של מוח הוא טריפה ואינו יכול לחיות, לפי שעיקר הנשמה והחיות תולה בהם. כן למעלה המצות נקראות רמ"ח אברים דמלכא, עד ב **שהם בחינת כלים ואברים החיצונים, אבל התורה שהיא חכמתו יתברך, היא כלי ואבר הפנימי ממש.**[יט]

באברים הפנימים אפילו על ידי נקב לבד שתינקב הריאה או קרום של מוח הוא טריפה ואינו יכול לחיות, לפי שעיקר הנשמה והחיות תולה בהם[40].

כן למעלה המצות נקראות[41] **"רמ"ח אברים דמלכא" שהם בחי' כלים ואברים החיצונים, אבל התורה שהיא חכמתו ית', היא כלי ואבר הפנימי ממש.**[יט]

כמו שבאדם יש אברים מסוימים הקשורים לעצם חיותו שבלעדיהם אינו מסוגל להתקיים, ואילו שאר האברים יכול האדם לחיות בלעדיהם – עד"ז הוא למעלה:

התורה נקראת **חכמתו** של הקב"ה, להורות על כך שנמשלה לאחד האברים (המוח) הקשור לעצם חיותו של האדם – והיינו בגלל משנ"ת לעיל, שהתורה מושרשת **בעצמות** אור אין סוף ב"ה ממש.

ואילו שאר המצות נקראו 'אברים דמלכא', להורות שהם כמו אברי הגוף שאינם קשורים לעצם חיותו של האדם – והיינו מאחר שכנ"ל המצות מושרשות באור ה'סובב', שאינו בערך כלל לעצמותו ית' ממש.

ולכן "ויתר הקב"ה על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ושפיכת דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה" – כי כמו שגוף האדם מסוגל לחיות גם בלעדי האברים שאינם קשורים בעצם חיותו אבל אינו מסוגל לחיות בלעדי האברים הקשורים לעצם חיותו – כך הוא גם בעבודת ה', כאשר חסר בקיום שאר המצוות, הרי אף שבודאי זהו חסרון גדול מאד (וכמו שבגשמיות בחסרון כל אבר, איזה שיהי' – ייחשב האדם ל'בעל מום',

הנהות צמח צדק

יט. **שאור אין סוף אינו מלובש אלא בחכמה דוקא** [ראה תניא פל"ה בהגה"ה], **ועל כן "לא ויתר"** [ראה לעיל בהגהות הצ"צ אות יח] **כו'. וזהו מה שכתוב במתן תורה** [שמות כ, ב] **"אנכי הוי' אלקיך" – פירוש, הוי' אלקיך היינו סובב כל עלמין ומלא כל עלמין, אבל "אנכי מי שאנכי" הוא עצמות אור א"ס שלמעלה גם מסובב כל עלמין, והוא המתגלה ונמשך לחיות הוי' אלקיך ממש, שבחי' שם הוי' זה נמשך מבחינת אנכי ממש, וכמ"ש** [תהילים קל, א] **"ממעמקים קראתיך הוי'", ממעמקים היינו מעצמות אור אין סוף ממש שמשם נמשך להיות הוי' אלקיך ממש על ידי עסק התורה שהיא גם כן מבחי' עומק כמ"ש** [תהילים צב, ו] **"מאד עמקו מחשבותיך". וכמ"ש ברבות סדר ויקרא סוף פרשה ג': "אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו כו' עליו הכתוב אומר 'מים עמוקים עצה בלב איש'** (משלי כ' [ה]) **ואומר 'ממעמקים קראתיך' ואומר** [תהילים קל, א] **'תפלה לעני' עכ"ל. והיינו ע"י התשובה תחלה, שיחי' עוסק בתורה לשמה וכמ"ש במקום אחר** [ראה לקו"ת שה"ש כ, ג ואילך] **בענין "הראיני את מראיך השמיעני את קולך"** [שה"ש ב, יד] **כו'. וענין "על שלא ברכו בתורה תחלה"** [נדרים פא, א. ע"ש בר"ן בשם רבינו יונה]. **וענין "על תפלתי שתהא סמוכה למטתי"** [ברכות ה, ב] **- כדי שיהיה עסק התורה אחר הרעותא דליבא בתפלה כו'** [ראה לקו"ת שה"ש שם]. **ווהו ברוך אתה הוי' אלקינו, פי' אתה היינו מהותו ועצמותו ית' שלמעלה מבחי' שם הוי', יומשך להיות הוי' אלקינו ממש:**

40. ראה חולין מב, א.

41. ראה תיקוני זהר תיקון ל.

ד. והנה כל הג' תשובות הנ"ל נקרא בכר, כי ג' אותיות בכר הן יחידות, עשירות, מאות. הבית יחידות, הכף עשירות, הריש מאות. והוא כי הנה

כך גם בעבודת ה', חסרון בקיום אחת מכל המצוות הוא 'מום' רוחני) – אעפ"כ 'ויתר' הקב"ה על זה, כי סוכ"ס אין המצות מושרשות בעצמות אור א"ס ב"ה ממש. וכשם שהאדם אינו מסוגל להמשיך לחיות אם חסר לו אחד האברים הקשורים לעצם חיותו – כך בעבודת ה', כאשר חסר במצוות תלמוד תורה "לא ויתר" הקב"ה, כי בחסרון זה אין האדם מתקשר עם עצמות אור א"ס ב"ה ממש.

פרק ה

נפש רוח נשמה – בריאה יצירה עשי'

[עד עתה נתבארו ג' דרגות בתשובה – 'סור מרע', 'ועשה טוב' ו'תורה'. וכעת יבאר שג' דרגות אלו שייכות לג' מדריגות של נשמות.

וכדי להבין את הבא לקמן, יש להקדים:

כידוע, בנשמה הקדושה יש (בכללות) ג' מדריגות: 'נפש', למעלה מזה 'רוח' ולמעלה מזה 'נשמה'. 'נפש' הוא חלק הנשמה השייך לעשי' בפועל, היינו שבכוחו האדם עובד את ה' בקיום המצוות במעשה בפועל. 'רוח' הוא חלק הנשמה השייך למדות שבלב, היינו שבכוחו האדם מתעורר ברגשי אהבה ויראה לה'. ו'נשמה' הוא חלק הנשמה השייך לכוחות השכל, היינו החלק שעל ידו עובדים את ה' בבחי' 'מוחין'.

והנה, בכללות הנשמה של **כל** יהודי "כלולה מנפש רוח ונשמה" (תניא פ"ב), אך בפרטיות יותר חלוקה זו היא ג' **מדריגות** בבני ישראל - יש שמאירה אצלם בעיקר בחי' 'נפש' ולכן עיקר ענינם הוא עבודת ה' במעשה בפועל, יש שמאירה אצלם בעיקר בחי' 'רוח' ולכן עיקר ענינים הוא עבודת ה' ברגש שבלב, ויש שמאירה אצלם בעיקר בחי' 'נשמה' ולכן עיקר ענינם הוא עבודת ה' במוחין שבראש.

וג' הדרגות בתשובה שנתבארו לעיל שייכות בכללות לג' המדריגות האמורות - עבודת ה' בעשי' בפועל, עבודת ה' ע"י רגש שבלב ועבודת ה' ע"י המוחין שבראש (ראה גם במאמרי אדה"א):

בעבודת ה' בבחי' 'סור מרע', העיקר הוא שמירת התורה ומצוות **בפועל** ממש ונמצא שזו העבודה השייכת למי שמאירה אצלו בעיקר בחי' 'נפש'. בעבודת ה' בבחי' 'ועשה טוב', האדם לא רק מקיים את המצוות **בפועל** אלא יש לו גם 'רגש' של 'נועם' ו'עריבות' ("געשמאק") בעשיית המצות ולכן הוא עושה גם יותר מרגילותו ומעבר לטבעו ונמצא שזוהי העבודה השייכת למי שמאירה אצלו בעיקר בחי' 'רוח'. ובעבודת ה' בבחי' הכי עליונה, עיקר העבודה היא עסק התורה, היינו ענין השייך ל'מוחין' ונמצא שזוהי העבודה השייכת למי שמאירה אצלו בעיקר בחי' 'נשמה'.

וזהו שממשיך לבאר:]

ד. והנה כל הג' תשובות הנ"ל נק' 'בכר' – כי ג' אותיות 'בכר' הן 'יחידות', 'עשירות', 'מאות'. הבי"ת יחידות, הכ"ף עשירות, הרי"ש מאות.

תיבת 'בכר' מורכבת מג' אותיות שכל אחת מהם היא בגימטריא של סוג אחר של מספר: בי"ת (שנים) היא מספר של 'יחידות', כ"ף (עשרים) היא מספר של 'עשרות', ורי"ש (מאתיים) היא מספר של 'מאות'. ולכן 'בכר' הוא כנגד ג' המדריגות של תשובה הנ"ל, כפי שממשיך:

ג' תשובות הנ"ל הם נגד ג' בחינות, נשמות דעשיה יצירה בריאה, והן בכלל ג' בחינות נפש רוח נשמה, שצריך לבררם ולתקנם ולהעלותם למעלה על ידי ג' תשובות הנ"ל. ופירוש, כי התשובה הא' של סור מרע היא של בחינת נפש ובחינת עשיה, והיא קרובה יותר לחטא גמור, מפני שעולם העשיה הוא קרוב למדור הקליפות וחיצונים שהוא היצר הרע, לכך הנפש דעשיה יכולה לעשות עבירה גמורה, וכמ"ש נפש כי תחטא. והתשובה שלו הוא לעקור

והוא כי הנה ג' תשובות הנ"ל הם נגד ג' בחינות: נשמות ד'עשיה', 'יצירה', 'בריאה', והן בכלל ג' בחינות 'נפש', 'רוח', נשמה.

כפי שיבואר להלן, עולם ה'עשי'' שייך למספרים של 'יחידות', 'יצירה' ל'עשרות, ו'בריאה' למאות.

והנה מבואר בספרי קבלה (ראה שער הגלגולים בתחילתו, ובכ"מ), שג' הדרגות בנשמת האדם שייכות לג' העולמות בריאה יצירה עשי' – 'נפש' שייכת לעולם ה'עשי'', 'רוח' לעולם ה'יצירה' ו'נשמה' לעולם ה'בריאה'.

ונמצא מבואר, שעולם ה'עשי' שייך בעיקר לתשובה ד'סור מרע' (כי בחינת 'נפש' שייכת בעיקר לעבודה זו (כנ"ל)), עולם ה'יצירה' שייך בעיקר לתשובה ד'ועשה טוב' (כי בחינת 'רוח' שייכת בעיקר לעבודה זו (כנ"ל)), ועולם ה'בריאה' שייך בעיקר לתשובה ד'תורה' (כי בחינת 'נשמה' שייכת בעיקר לעבודה זו (כנ"ל)).

נמצא דתיבת 'בכר' שיש בה ג' אותיות של 'יחידות', 'עשרות' ו'מאות' שייכת לג' בחינות התשובה הנ"ל.

שצריך לבררם ולתקנם ולהעלותם למעלה ע"י ג' תשובות הנ"ל.

ופירוש: כי התשובה הא' של 'סור מרע' היא של בחינת 'נפש' ובחינת 'עשיה', והיא קרובה יותר לחטא גמור מפני שעולם העשיה הוא קרוב למדור הקליפות וחיצונים שהוא היצר הרע, לכך הנפש דעשיה יכולה לעשות עבירה גמורה.

מלבד ג' העולמות בריאה יצירה עשי', יש גם 'מדור הקליפות' שהוא למטה מכל העולמות[42]. והנה, עולם העשי', בהיותו העולם הכי נמוך, 'קרוב' מאד ל'מדור הקליפות' היינו שיש לו 'שייכות' למדור זה, ולכן בעולם העשי' שייכת מציאות של 'רע' גמור ממש ר"ל, וה'יצר הרע' שרוצה לגרום לאדם לעשות רע גמור ממש, פועל בעולם זה.

ולכן, במדריגה זו ה'מלחמה' והניסיון הוא לא לעשות רע גמור ר"ל, והעבודה בבחינה זו היא להתגבר שלא לעשות חטאים ממש (כולל גם שלא לבטל מצות עשה שחייבים בה על פי דין, כנ"ל פ"ג) – העבודה ד'סור מרע'.

וכמ"ש[43] "נפש כי תחטא".

לפי זה מבואר הטעם הפנימי לכך שבפסוק נאמר "**נפש** כי תחטא", היינו שלענין 'חטא' נקט הפסוק לשון 'נפש', כי דוקא אצל מי שהוא

42. ראה טעמי המצוות להאריז"ל פ' בשלח מצות תחום שבת. ובכ"מ.

43. ויקרא ד, ב.

רצונו מן הרע, ועל ידי עקירת רצונו, מעורר לעילא שלא יומשך חיות לחיצונים מרצון העליון כו'. והתשובה הב' הוא של בחינת רוח ובחינת יצירה. והתשובה הג' היא של בחינת נשמה, ולכן צריך לשוב יותר מעומק הלב כי נפילתו גדולה משניהם, וכמו שאמר הרב המגיד נ"ע, שהמחשבות זרות של צדיקים

בבחינת 'נפש' – המדריגה השייכת לעולם ה'עשי' – שייך חטא בפועל ח"ו, ועיקר עבודתו היא להתגבר בענין זה ולהיות 'סור מרע' בתכלית (משא"כ אצל מי שעומד במדריגה גבוהה יותר שאצלו ה'מלחמה' אינה בנוגע לעשיית רע גמור רח"ל, כי אצלו זהו דבר מופרך לגמרי, כדלהלן).

והתשובה שלו הוא לעקור רצונו מן הרע, וע"י עקירת רצונו מעורר לעילא שלא יומשך חיות לחיצונים מרצון העליון כו'.

כתיב "גם את העולם נתן בלבם" (קהלת ג, יא) ופירשו בתורת החסידות שכל ההמשכות בעולמות תלויים בעבודת האדם (ראה לקו"ת במדבר ה, ב).

וכיון שעולם ה'עשי'' הוא העולם ה"קרוב למדור הקליפות וחיצונים" – מובן שלאדם העומד במדריגה השייכת לעולם העשי' (שאצלו מאירה בעיקר בחי' 'נפש') ניתן הכח והיכולת לגרום שהקליפות יפסיקו לקבל חיות אלקית מהרצון העליון. והיינו שע"י שהוא מצידו מסלק את 'רצונו' מן הרע, כיון שב"אתערותא דלתתא אתערותא דלעילא", הרי הוא גורם שגם מלמעלה, הקב"ה יסלק כביכול את רצונו ('רצון העליון') מן הרע, ויפסיק להשפיע חיות לקליפות.

והתשובה הב' הוא של בחי' 'רוח' ובחינת 'יצירה'.

מי שאצלו מאירה בעיקר בחינת 'רוח' – היינו ששייך לעולם ה'יצירה' – אינו צריך ללחום נגד רע גמור ממש (עשיית עבירות ר"ל או אי-קיום מצות שמחוייב בהם ע"פ דין), שכן עולם ה'יצירה' רחוק מאד מ'מדור הקליפות', ולא שייך בו 'רע' גמור ממש.

וה'מלחמה' של אדם כזה היא בענין 'ועשה טוב', היינו להתגבר על עצמו שלא 'להתעצל' אלא להתייגע לעשות יותר מטבעו ורגילתו, כנ"ל.

והתשובה הג' היא של בחינת 'נשמה', ולכן צריך לשוב יותר מעומק הלב כי נפילתו גדולה משניהם.

מי שאצלו מאירה בעיקר בחינת 'נשמה' – הנה מחמת גודל מדריגתו, המלחמה שלו אינה אפי' בענין 'ועשה טוב' אלא בענינים נעלים ביותר, היינו להשיג את המדריגה הנעלית של ביטול במציאות ממש לאלקות והתקשרות עם עצמות אור אין סוף ב"ה ע"י התורה, כנ"ל.

וכאשר אדם כזה 'נופל' בעבודתו, היינו שאינו משיג בחינה נעלית זו (ביטול במציאות ממש ע"י עסק התורה), ה'נפילה' שלו היא בעומק יותר ממי שעומד במדריגת 'נפש' או 'רוח' ונפל ממדריגתו, כפי שנתבאר לעיל (פ"ג) שכל הגבוה יותר, כאשר הוא נופל, נופל למטה יותר.

ולכן נדרשת מאדם כזה תשובה 'מעומק הלב' עוד יותר מזו הנדרשת ממי שעומד במדריגת 'נפש' ו'רוח' ופגם בעבודה השייכת לו.

וכמו שאמר הרב המגיד נ"ע, שהמחשבות זרות

גמורים פוגמים יותר מעונות חמורות של העמי הארץ.[כ] **וזהו ענין ג' אותיות בכר, שהם יחידות, עשירות, מאות, כי בבריאה שהוא נשמה, הספירות כלולים כל אחד מיו"ד, ויו"ד מיו"ד, על כן הם בבחינת מאות. וביצירה אינן כלולים**

של צדיקים גמורים פוגמים יותר מעונות חמורות של העמי הארץ.[כ]

כמובן ופשוט, אצל צדיקים גמורים לא שייך 'מחשבות זרות' של עבירות ממש ר"ל. וה'מחשבות זרות' שלהם הוא בדקות דדקות, כמו חסרון ב'ביטול במציאות' ממש והרגשה (בדקות דדקות) של 'ישות' ומציאות עצמית וכיו"ב.

ואעפ"כ אמר הרב המגיד נ"ע, **שהמחשבות זרות של צדיקים גמורים פוגמים יותר מ"עונות חמורות של העמי הארץ"**. והסיבה לכך היא, כי כיון שהצדיק עומד במדריגה נעלית מאד, ונדרש ממנו 'ביטול במציאות' ממש, הרי כאשר חסר אצלו בעבודה זו, הרי זה נחשב ל'נפילה' יותר גדולה מה'נפילה' של עם הארץ העובר עבירות חמורות, וכנ"ל שכל הגבוה יותר, גם אם הפגם שלו הוא פגם יותר 'דק', הנפילה שלו עי"ז גדולה הרבה יותר.

[ועתה יבאר הטעם לכך שעולם ה'עשי' שייך למספרים של 'יחידות', 'יצירה' ל'עשרות' ו'בריאה' למאות.

וכדי להבין את הדברים הבאים יש להקדים:

כל עולם 'משתלשל' מהעולם שלמעלה הימנו וע"י ריבוי ההשתלשלות מעולם לעולם וממדריגה למדריגה **מתמעט** השפע והאור. ולכן, יתכן שהדבר הכי נמוך יהי' רק בבחי' 'אחד ממאה' של הדבר הכי גבוה. "ויובן זה על דרך משל בכל שפע, כמו שפע הרב לתלמידו, שבודאי לא יוכל הרב לגלות כל השכל כמו שהוא בעצמו משיג, אלא אפס קצהו ומעט מזער ממנו ישפיע ויגלה לתלמידו, ועל דרך זה כשהתלמיד ישפיע לקטן הימנו **יוגרע עוד** מן השכל ההוא כו', עד שבריבוי ההשתלשלות מתלמיד לתלמיד, יגיע אל האחרון והקטן מכולם רק חלק קטן מצומצם מאד מאותו השכל כמו ערך חלק א' מאלף אלפי אלפים וכדומה" (ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ריש פר' חיי שרה).

ולפ"ז יבוארו הדברים דלהלן:]

וזהו ענין ג' אותיות 'בכר', שהם 'יחידות', 'עשירות', 'מאות':

כי ב'בריאה' שהוא 'נשמה', הספירות כלולים כל אחד מיו"ד ויו"ד מיו"ד על כן הם בבחינת 'מאות'.

עולם ה'בריאה' הוא עולם נעלה מאד, ולכן כל ספירה בו כלולה מ'מאה', היינו י' דרגות שכל אחת מהן כלולה מי'. כלומר, לפי ערך מה שנמשך מעולם הבריאה - לאחר ריבוי ההשתלשלות – לעולם העשי', כל ספירה כלולה מ'מאה' חלקים ועולם העשי' מקבל רק חלק אחד ממאה, בגלל גודל ריחוק ערכו מעולם הבריאה (כמו התלמיד היותר אחרון שמקבל רק מעט מאד משכל הרב, כנ"ל).

וב'יצירה' אינן כלולים רק מיו"ד.

הנהות צמח צדק

כ. **וזהו "וסביביו נשערה מאד כו'" (בתילים סי' נ' [ג]), ואמרו רז"ל "מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה"** (פרק בתרא דיבמות קכ"א ב'). **ועיין טעם על זה בפרדס שער כ"ט שער הטעמים פ"ג סוף ד"ה פסק ובתקוני זהר ריש תקון י"ט** (דל"ז ע"א).

רק מיו"ד. ובעשיה הם רק בבחינת נקודה לבר.[כא] **וזהו קדש לי כל בכר, שיוגבהו השלשה עולמות בריאה יצירה עשיה, שהם נפש רוח נשמה, על ידי השלשה בחינות תשובה הנ"ל, ויתבררו משבירתן ויתעלו לעולם האצילות. וזהו לי.**[כב] **וזהו יפה שעה אחת בתשובה, שיש יתרון לאור מן החושך שנתברר**
עד ג **שעל ידי זה נתוסף אור כו'.**[כג] **וכל זה היינו על ידי שלוקח הבכורה ממנו, כי**

עולם ה'יצירה' הוא 'ממוצע' בין עולם ה'בריאה' לעולם ה'עשי', ולכן למרות שגם הוא אינו מקבל את **כל** השפע מעולם ה'בריאה' (דוגמת התלמיד הראשון שגם הוא אינו מקבל מהרב את **כל** שכלו אלא רק מקצת שכלו), אבל לאידך גם הוא מקבל חלק יותר גדול מחלקו של עולם ה'עשי', ולכן כל ספירה בעולם ה'יצירה' כלולה מיו"ד, היינו שאמנם מקבל רק 'עשירית' מהשפע שיש בעולם ה'בריאה', אבל לאידך הרי הוא מקבל עשר פעמים יותר מהשפע הנמשך לעולם העשי'.

וב'עשיה' הם רק בבחינת נקודה לבר.[כא]

ריחוק הערך בין 'עשיה' ל'בריאה' הוא גדול מאד ולכן עולם ה'עשיה' מקבל רק אחד ממאה מהשפע שיש בעולם ה'בריאה'.

[העולה מכל האמור – ש'בכר' קאי על ג' המדריגות ד'בריאה יצירה עשי'. ולפ"ז ממשיך:]

וזהו "קדש לי כל בכר"[44].

לפי הפירוש הפנימי, "קדש לי כל בכר" משמעו שיש עבודה שעל ידה **מעלים** את בחינת 'בכר'.

שיוגבהו השלשה עולמות 'בריאה' 'יצירה' 'עשיה', שהם 'נפש' 'רוח' 'נשמה', על ידי השלשה בחינות תשובה הנ"ל, ויתבררו משבירתן ויתעלו לעולם האצילות.

כאשר האדם מתקן את הנפילה במדריגת 'נפש' 'רוח' ו'נשמה' ע"י תשובה, הנה העולמות בריאה יצירה עשי' **עולים** למעלה יותר ממדריגתם מצד עצמם, היינו שעולים עד עולם **האצילות** (כפי שיבאר בסמוך).

וזהו "**קדש** לי כל בכר" – שע"י התשובה 'מעלים' את ה'בכר' היינו ג' העולמות בריאה יצירה עשי', למקום נעלה יותר ממדריגתם מצד עצמם.

וזהו "לי".[כב]

'לי' – קאי על עולם האצילות המיוחד לגמרי באלקות. וזהו "קדש לי כל בכר" – שע"י התשובה 'מעלים' ("קדש") את בחינת 'בכר' (עולמות בריאה יצירה עשי') עד עולם האצילות ("לי").

וזהו "יפה שעה אחת בתשובה" – שיש "יתרון לאור מן החושך"[45] **שנתברר שעל ידי זה נתוסף אור כו'.**[כג]

הנהות צמח צדק

כא. **וכמ"ש בעין חיים שער מ"ז פ"ח, שבעשיה הוא בחינת נקודה לבר. וגם בשער הפרצופים שער כ"ט בסופו כתב ענין נקודה ספירה פרצוף כי הספירות דעשיה הם קטנות בתכלית ונק' נקודה בערך הספירה כו' ע"ש. וג' אותיות אלו מרומזים גם כן בענין הברכות – ברוך, היינו על ג' ההמשכות דאתה הוי' אלקינו כנ"ל, ונרמז בתיבת ברך בבורתי ברכתי כו'.** כב. **ועיין מ"ש על פסוק וארשתיך לי** [לקו"ת במדבר ח, ד. ט, ג-ד]. כג. **ועל ג' תשובות אלו דנפש רוח נשמה, י"ל שאמרו** [שמות רבה סוף פרשה נב. שיר השירים רבה סוף פרשה ג. ועוד] **"לא זו**

44. שמות יג, ב. **45.** ראה קהלת ב, יג.

עשו היה בכור[כד], וצריך ליקח ממנו בכורתו ע"י התשובות הנ"ל, פירוש, בעקירת הרצון מתאוות עולם הזה הן בסור מרע. וזהו קדש לי, קדש את עצמך במותר לך, והן ברצונו וחפצו בועשה טוב ובעסק התורה, שעל ידי

הסיבה לכך שדוקא ע"י עבודת התשובה 'מתעלים' העולמות בריאה יצירה עשי' לדרגא עוד יותר נעלית ממדריגתם מצד עצמם, היא כי יש "יתרון לאור מן החושך'. כלומר, כאשר יש ירידה ('חושך') בעולם מסויים, הנה כדי לתקן את הפגם צריך להמשיך ממקום נעלה יותר מהעולם שנפגם עצמו. ונמצא, שע"י תיקון הפגם "נתוסף אור" בעולמות בי"ע, והם עולים עד עולם האצילות.

ולכן "יפה שעה אחת בתשובה" ומעלת הבעל תשובה גדולה ממעלת הצדיק – כי דוקא ע"י ענין התשובה 'עולה' הנשמה (והעולם שאליו שייכת אותה נשמה) למקום יותר נעלה ממדריגתו מצד עצמה.

וכל זה היינו על ידי שלוקח הבכורה ממנו, כי עשו היה בכור[כד], וצריך ליקח ממנו בכורתו ע"י התשובות הנ"ל.

עוד פירוש ב"קדש לי כל בכר" הוא שע"י התשובה מסלקים את החיות האלקית מהקליפה. דהנה הקליפות יכולות לקבל חיות אלקית מאד נעלית (כפי שיתבאר) ולכן היה עשו הרשע הבכור, להורות שהיתה לו חיות נעלית מאלקות, ועבודת יעקב היא לקחת מעשו את הבכורה, ע"י ב' אופני התשובה ד'סור מרע' ו'עשה טוב', כפי שממשיך:

פירוש: בעקירת הרצון מתאוות עולם הזה הן ב'סור מרע'. וזהו קדש לי – "קדש את עצמך במותר לך"[46].

נתבאר לעיל, שמי שהוא במדריגת 'נפש' היינו ששייך לעולם ה'עשי' הקרוב ל'מדור הקליפות' – הנה ע"י שעושה תשובה בבחינת 'סור מרע' ומסלק 'רצונו' מן הרע הרי הוא גורם שגם למעלה, כביכול, הקב"ה יסלק רצונו ('רצון העליון') מן הרע, ויפסיק לתת חיות לקליפות.

וכעת מפרט יותר – שבאמת לא די שהאדם יסלק רצונו מ'רע' גמור, אלא עליו לסלק את רצונו **מכל** תאות עולם הזה, כולל תאות היתר. כי גם מי שאוכל למלאות תאוות לבו ולא לשם שמים "הרי זו גם כן העברה על דרכי התורה" (קונטרס ומעיין בתחילתו). ונמצא שהדרך לגרום שהקב"ה יסלק 'רצונו' מן הקליפות ויפסיק לתת להם חיות, היא ע"י שהאדם יסלק רצונו מכל תאות עוה"ז.

הנהות צמח צדק

מחבבה עד שקראה בתי. עד שקראה אחותי. עד שקראה אמי". וענין "יתרון האור מן החשך", היינו שע"י שמחפכין חשוכא לנהורא ממשיכים תוספת אור באצילות מבחינת "ישת חשך סתרו" [תהלים יח, יב], ומבחינת "קדש לי כל בכר" נמשך מלמעלה בחינת "רכב אלקים רבותים כו'" [תחילים סח, יח], "סולו לרוכב בערבות" [שם, ה], עיין בזח"ב תרומה (קם"ח ב') ובהרמ"ז שם. והוא גם כן המשכה מבחינת נפש רוח נשמה שלמעלה מאצילות עיין בעץ חיים שער אריך אנפין פ"ד. וזהו ענין "אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף" [איוב לד, יד]. ועיין בזח"ג פינחם (דף רמ"ז ע"א, ודף רכ"ו ע"ב) בענין נהר כבר). כד. וכמ"ש בד"ה ראה ריח בני [תו"א כ, ד], ובד"ה בשלח פרעה [תו"א ס, ב], וזהו ענין שיצא ראשון כו' ע"ש היטב.

46. יבמות כ, א.

זה העקירת הרצון נוטל ממנו בכורתו ממש. כי הנה היצר הרע והקליפות הם מקבלים גם כן חיות מרצון העליון שאם לא כן לא היה להם חיות,[כה] וכאשר האדם הוא מסלק רצונו מתאוות עולם הזה שאינו רוצה בהם כלל, מעורר כמו כן למעלה שיסתלק מהם רצון ה' מלהשפיע להם[כו], והכח הזה היינו לפי שישראל עלו במחשבה[כז]. וענין עקירת הרצון, היינו מה שכתוב בא אחיך במרמה, פי' שלא יהיה האחוה והדביקות בעניני

וזהו עוד פירוש ב"קדש לי כל בכור" – שכדי ל'קחת' את ה'בכר' (החיות האלקית) מהקליפות, צריך להתעסק בעבודת 'קדש' – "קדש עצמך במותר לך".

והן ברצונו וחפצו ב'ועשה טוב' ובעסק התורה. שעל ידי זה העקירת הרצון נוטל ממנו בכורתו ממש. כי הנה היצר הרע והקליפות הם מקבלים גם כן חיות מרצון העליון שאם לא כן לא היה להם חיות.[כה]

כמבואר בחסידות, הקליפות מקבלות חיות אלקית דוקא מהאור **הבלתי מוגבל** של הקב"ה (אור ה'סובב'). כי האור המצומצם המאיר ומתלבש בכל נברא לפי ערכו, אינו מתלבש במקום שאינו ראוי, ולכן אין הקליפות מקבלים ממנו חיות כ"כ. משא"כ האור הבלתי מוגבל לגמרי ואינו מתחשב כלל עם הנבראים – ממנו יכולה להיות השפעה גם בקליפות.

וזהו הטעם הפנימי לכך שעשו הי' 'בכור', להורות שהקליפות נחשבות 'בכור' ומקבלות חיות **נעלית מאד** מאלקות, היינו מאור ה'סובב'.

והנה, נתבאר לעיל שעבודת 'ועשה טוב' שייכת לאור ה'סובב'. ונמצא דכאשר אדם 'עוקר רצונו' מהעדר ההתעסקות ב'עשה טוב', וממשיך אור ה'סובב', הרי בזה הוא גורם שהקב"ה יסלק רצונו מהקליפות לגמרי ולא ישפיע חיות לקליפות מאור הסובב כלל.

וכאשר האדם הוא מסלק רצונו מתאוות עולם הזה שאינו רוצה בהם כלל מעורר כמו כן למעלה שיסתלק מהם רצון ה' מלהשפיע להם[כו].

והכח הזה היינו לפי ש"ישראל עלו במחשבה".[כז]

הסיבה שיש בכח היהודי להשפיע על רצונו של הקב"ה, כביכול, היא משום ש"ישראל עלו במחשבה" והם מושרשים בעצמות אור אין סוף ממש.

וענין עקירת הרצון, היינו מה שכתוב[47] **"בא אחיך במרמה", פי' שלא יהיה האחוה והדביקות**

הנהות צמח צדק

כה. **ואדרבה הם מגביהים את עצמם לינק למעלה מההשתלשלות מבחינת 'ורב חסד' אשר שם נאמר "ואם צדקת כו' ורבו פשעיך כו'"** [איוב לה, ז]. וזהו **"אם תגביה כנשר"** [עובדי' א, ד], **כמ"ש במקום אחר בד"ה ויאבק איש** [תו"א כו, ב]. כו. **אור וחיות מבחינת 'ורב חסד' כו', כי אם בבחינת צמצום כדי חיותן כו'.** כז. **ולכן, אפילו כשבחינת "ואני בתוך הגולה"** [יחזקאל א, א] - **הוא על "נהר כבר"** [שם], **בחינת "מחשבה תקדומה".** וזהו **"ה' צלך"** [תהילים קכא, ה], **כצל שהוא פונה אחר האדם, כך הוא ית' כביכול צל שלך, עד שעל ידי זה שהאדם מסלק רצונו מהרע מעורר כן למעלה ממש. ובמה שמשים רצונו וחפצו ב'ועשה טוב' גורם למעלה גילוי פנימית רצון העליון בעשר ספירות דקדושה כו'.**

47. בראשית כז, לה.

עולם הזה אכילה ושתיה בהתקשרות אמיתית, כי אם במרמה[כח], שיהיה זה ירידה אצלו, אלא שמכוין רק בכדי לברר בירורים, והיינו שאוכל בכדי שיתפלל בכח האכילה כו'[כט].

ה. וזהו מה טובו אוהליך יעקב. פירוש, הב' תשובות של סור מרע ועשה טוב, הם בחינת יעקב, יו"ד עקב, כי הם בחינת מעשה להיות סור מרע ועשה טוב, שעל ידי זה ממשיך היו"ד בבחינת עקב.[ל] וזהו ויעקבני זה פעמים, היינו ב' תשובות הנ"ל. ונקרא אוהליך, אהל הוא בחינת מקוף, כי על ידי

בעניני עוה"ז אכילה ושתיה בהתקשרות אמיתית כ"א במרמה[כח], שיהיה זה ירידה אצלו, אלא שמכוין רק בכדי לברר בירורים והיינו שאוכל בכדי שיתפלל בכח האכילה כו'[כט]:

לפ"ז יבואר מהו הענין הפנימי של ה'רמאות' ("בא אחיך במרמה") למעליותא. דהנה נתבאר שעל האדם 'לעקור' את רצונו מכל תאות עולם הזה, היינו שאמנם האדם 'מתעסק' בפועל בעניני עולם הזה, אך אין לו 'ענין' בעולם הזה עצמו, וכל ענינו אינו אלא להעלות ולברר את ניצוצות הקדושה שנפלו בו. וזהו 'רמאות' דקדושה, ש'מרמה', כביכול, את עניני העולם הזה כך שאכן עוסק בהם בפועל, אך ללא כל כונה וללא כל ענין בהם עצמם.

פרק ו

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל

ה. וזהו "מה טובו אוהליך יעקב".

פירוש, הב' תשובות של 'סור מרע' 'ועשה טוב', הם בחינת יעקב – "יו"ד עקב"[48], כי הם בחי' מעשה להיות 'סור מרע' 'ועשה טוב', שעל ידי זה ממשיך היו"ד בבחי' 'עקב'.[ל]

עיקר העבודה בפועל בב' המדריגות האמורות של תשובה, 'סור מרע' ו'עשה טוב', היא בעשי' בפועל ממש. ולכן מדריגות אלו הם נקראות 'עקב', כי ה'עקב' מורה על החלק הנמוך ביותר של הגוף, השייך לענין המעשה בפועל (שלמטה מכוחות השכל והרגש).

וזהו מדריגת 'יעקב' – היינו ב' המדריגות הראשונות ד'תשובה', 'סור מרע' ו'עשה טוב'. ולכן נקרא שמו 'יעקב' כי הוא ממשיך מהיו"ד המורה על ספירת החכמה דאצילות (ראה אגרת התשובה פ"ד) לתוך ה'עקב', היינו בתוך ענין המעשה (וכנ"ל, שע"י ה'תשובה' ממשיכים מאצילות לעולמות הנמוכים).

וזהו "ויעקבני זה פעמים"[5], היינו ב' תשובות הנ"ל.

הנהות צמח צדק

כח. **על דרך מאמר** רז"ל [נדרים כ, ב] **"כאילו כפאו כו'".** כט. **וכמ"ש בש"ע א"ח סי' רל"א).** ל. **וגם יעקב בכל מקום היינו ז' תחתונות, וישראל, "לי ראש"** [ראה פע"ח שער הלולב שכ"ט, פ"א], **הוא בחינת מוחין – 'ג' ראשונות', וכמ"ש בלק"ת** [להאריז"ל] **סוף פרשת ויצא "והנה בכל מקום, הז' תחתונות נקראות בשם יעקב כו'", וז' תחתונות הוא בחי' 'רוח' ו'נפש', וג' ראשונות הוא 'נשמה'. ועל כן, ב' תשובות הראשונות ד'נפש' ו'רוח' הם בחינת 'עקב'.**

48. ע"ח שער סדר האצילות פ"ב.

המצות נמשכים מקיפים, אבל עדיין אין מתלבש בתוכו בבחינת פנימיות ממש.[לא] **ופירוש מה טובו, היינו כשהוא בבחינת מ"ה וביטול ואינו נראה ליש, וכמ"ש והצנע לכת עם אלקיך, אזי הם טובו, כדכתיב כי טוב, אמרו רז"ל כי טוב לגנוז, היינו בחינת והצנע לכת כו'.**[לב] **משכנותיך ישראל. פירוש,**

כמבואר לעיל, ענין ה'רמאות' בקדושה הוא 'עקירת הרצון' של עניני תאות עולם הזה – ענין ה'תשובה'. ולכן נאמר על 'יעקב' "ויעקבני זה **פעמים**", כי 'יעקב' ענינו **שתי** מדריגות בתשובה - 'עשה טוב' ו'סור מרע'.

ונק' 'אוהליך' - אהל הוא בחינת 'מקיף' כי על ידי המצות נמשכים מקיפים. אבל עדיין אין מתלבש בתוכו בבחינת פנימיות ממש.[לא]

על מדריגת 'יעקב' דייקא נאמר "מה טובו **אוהליך**". והביאור הפנימי בזה הוא, כי 'אהל' מורה על ענין ה'מקיף' כמו שהאהל 'מקיף' על האדם ואינו מתלבש בתוכו. וכיון ש'יעקב' ענינו ב' המדריגות **הראשונות** של תשובה, לכן הוא שייך לענין ה'מקיף', כפי שנתבאר לעיל (פ"ד), דה'מצות' לא מתלבשות באדם בפנימיות, והאור הנמשך על ידם מאיר על האדם בדרך 'מקיף', ורק **התורה** (השייכת לתשובה הנעלית יותר מב' מדריגות אלו), מתלבשת באדם בפנימיות.

ופירוש 'מה' טובו, היינו כשהוא בבחינת 'מ"ה' ו'ביטול' ואינו נראה ל'יש', וכמ"ש[49] **"והצנע לכת עם אלקיך".**

הלשון "מה" מורה על ביטול, כדכתיב (שמות טז, ז) "ונחנו מה" ופירש רש"י "מה אנו חשובין". וזהו "מה טובו אהליך יעקב" – שצריך לקיים את המצוות ("אוהליך יעקב") באופן של 'ביטול', היינו לא ב'בליטות' אלא ב"והצנע לכת".

אזי הם 'טובו', כדכתיב[50] **"כי טוב" - אמרו רז"ל**[51] **"כי טוב לגנוז", היינו בחינת 'והצנע לכת' כו'.**[לב]

עה"פ "וירא אלקים את האור כי טוב" אמרו חז"ל "כי טוב לגנוז". וע"פ פנימיות הענינים, האור שנברא ביום הראשון לבריאה הוא 'אור' נעלה מאד, מדריגה שלמעלה מסדר השתלשלות[52]. וזהו שנאמר על אור זה "כי טוב לגנוז", להורות שהשגת אור זה היא ע"י עבודת ה' באופן **מכוסה** - "והצנע לכת".

הגהות צמח צדק

לא. **שלהיות ההמשכה בפנימיות ממש הוא על ידי התורה, וכנודע** [ראה לעיל בלקו"ת פרשתנו סח, ב. ובכ"מ] **מענין "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך"** [נוסח תפילת שמו"ע דשבת] – **שעל ידי המצות נעשה בחינת 'קדושין', שהוא רק המשכת אור מקיף מבחינת 'סובב כל עלמין', וכמו טבעת קדושין כו', ועל ידי התורה הוא ההמשכה בבחינת פנימית** - "ביום חתונתו זו מתן תורה" [תענית כו, ב], **המשכת טפת חכמה עילאה כו'. והנה על ידי 'סור מרע', נמשך שיהי' בחינת 'אלקינו', ועל ידי 'עשה טוב' בחינת גילוי שם הוי'. אבן גילוי זה בבחינת מקיף ואוהל. וזהו ויעקב איש תם יושב אוהלים היינו ב' אוהלים הנ"ל דהמשכת דהוי' אלקינו כו'.** לב. **וכמ"ש במקום אחר** [ראה לקו"ת להאריז"ל פ' בראשית. לקו"ת נצבים מח, ד] **שהחסדים המכוסים הוא בחינת 'עץ החיים' ומהחזה ולמטה ששם התגלות נקרא עץ הדעת כו', ועיין מ"ש בביאור דאלה מסעי** [לקו"ת מסעי צ, א ואילך] **בענין מ"ב מסעות כו'), ועיין מ"ש בד"ה יבל הוא** [ז, ד] **בענין אבי כל יושב אהל כו'.**

49. מיכה ו, ח.

50. בראשית א, ד.

51. חגיגה יב, א. זח"א מה, ב.

52. ראה בארוכה ספר הערכים – חב"ד ח"ג ערך 'אור שנברא ביום ראשון' (ע' תקיב ואילך).

שבבחינת ישראל הוא שוכן בבחינת פנימית ממש, ולא בבחינת אהל ומקיף לבד, והיינו על ידי עסק התורה.[לג] **וזהו ולא יקרא עוד כו' כי שרית עם אלקים, פירוש, שהוא משתרר על שם אלקים.**[לד] **והיינו, כי שם אלקים הוא בחינת מגן לשם הוי', ועל ידי העסק בתורה גורם שלא יהי חלל ומסך מבדיל, כי כל העוסק בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו כו', ועל כן הוא בבחינת כי שרית כו'. אך עיקר פירוש ההפרש בין אוהליך למשכנותיך, הוא על פי מ"ש** עד ד

ולכן נאמר "מה **טובו** אהליך יעקב", כי כאשר קיום המצות ("אוהליך יעקב") הוא באופן ד"והצנע לכת" ("מה"), אזי נמשך אור נעלה מאד, האור 'כי **טוב**'.

"משכנותיך ישראל".

פירוש: שבבחינת ישראל הוא שוכן בבחינת 'פנימית' ממש ולא בבחינת 'אהל' ו'מקיף' לבד, והיינו ע"י עסק התורה.[לג]

מדריגת ישראל היא מדריגה נעלית יותר ממדריגת 'יעקב', והוא מדריגת התשובה הכי נעלית, דהיינו העבודה ד'עסק התורה'. ולכן נקרא שמו 'ישראל' מלשון 'לי **ראש**', היינו שעבודתו היא בבחי' ה'מוחין', עבודת העסק בתורה.

ולכן נאמר בישראל "**משכנותיך**" ולא נאמר בו "אהלך" כמו שנאמר לגבי יעקב, כי 'משכנותיך' (מלשון 'שוכן') מורה על התלבשות **פנימית** – והרי עבודת ישראל היא העבודה ד'תורה' המתלבשת ומתאחדת עם האדם באופן **פנימי** (כנ"ל פ"ד בארוכה).

וזהו "ולא יקרא עוד כו'"[53] **"כי שרית עם אלקים"**[54]**, פירוש, שהוא משתרר על שם אלקים**[55]**.**[לד] **והיינו, כי שם אלקים הוא בחינת מגן לשם הוי', וע"י העסק בתורה גורם שלא יהי' חלל ומסך מבדיל.**

נתבאר לעיל (פרק ב) ששם 'אלקים' מלשון דין וצמצום, שייך לאור המצומצם דאור ה'ממלא' כל עלמין. אך בכללות יותר – שם 'אלקים' שייך לכל ענין של 'מניעת' התפשטות אלקית. ולכן, אף כאשר אדם מגיע למדריגת 'ועשה טוב' וממשיך אור ה'**סובב** כל עלמין' (שם הוי') – הרי עצם הדבר שאור זה נשאר בבחי' 'מקיף' ו'מובדל'

הנחות צמח צדק

לג. **וכמאמר רז"ל** [ברכות ח, א] **"משחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה". נמצא, שהתורה היא בחינת השראה 'פנימית' כמו "ושכנתי בתוכם"** [שמות כה, ח]**. וזהו ענין 'ישראל – לי ראש', שבראש הוא גילוי המוחין. וכללות חיות הנפש בבחינת 'פנימית'. מה שבשאר האברים הוא רק בבחינת 'מקיף' כמו המחשבה שהיא מאיר גם ברגל, שתיכף כשעולה ברצונו ומחשבתו לנענע רגלו תתנענע הרגל ואין צריך שהות כלל. אין זה אלא מפני שהמחשבה מאירה גם ברגל אבל אף על פי כן הארה זו היא רק בבחינת 'מקיף' שאין הרגל משיג מהות המחשבה. אבל בראש ובמוח מאיר המחשבה בבחינת גילוי בפנימית כו'. ועל דרך זה נקרא 'יעקב - יו"ד עקב', שעל ידי המעשה מאיר אור הסובב כל עלמין בבחינת 'מקיף'. אבל 'ישראל - לי ראש' על ידי עסק התורה מאיר ומתגלה אור הסובב כל עלמין בבחינת פנימיות ממש כו'.** לד. **על דרך "ותגזר אומר ויקם כו'"** [איוב כב, כח]**, כנזכר הענין בזח"ג בהר** (דק"י ע"ב).

53. בראשית לה, י.

54. בראשית לב, כט.

55. באחד הכתבי יד נתוסף כאן: "שהוא בחינת המלכות".

ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן. אשר המשכן הוא עשר יריעות שש משזר תכלת וארגמן כו', שש הוא ענין ששה מדות שמהם נמשך כשר ופסול כו', וזהו ג"כ ענין הגוונין,[לה] וזהו ענין התורה.[לו] וזהו ענין משכנותיך ישראל.

מן האדם, מורה על כך שיש כאן גם בחינה של שם 'אלקים' המונעת מהאור לחדור בפנימיות.

וזהו אחד הפירושים בפסוק "כי שמש ומגן הוי' אלקים" – כמו שהמגן 'מסתיר' על אור השמש, ומונע ממנו להתפשט בכל תקפו, כך גם שם 'אלקים' 'מונע' מהאור דשם הוי' להתלבש בפנימיות ממש בתוך הנבראים.

נמצא, דדוקא ע"י העבודה ד'ישראל', העבודה ד'תורה', שבה גם האור הבלתי מוגבל דהקב"ה מתלבש בפנימיות ממש בתוך האדם, 'מתגברים' על שם אלקים ומונעים ממנו להסתיר על האור דשם הוי'.

ולכן נקרא שמו 'ישראל' ע"ש "כי שרית עם אלקים", דהיינו ש'התגבר' על שם אלקים, כנ"ל.

כי "כל העוסק בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו כו'"[56], ועל כן הוא בבחינת "כי שרית" כו'.

הפירוש הפנימי ב"כל העוסק בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו" הוא דע"י העסק בתורה, פועלים המשכת אלקות באדם באופן **פנימי**, היינו שהקב"ה 'קורא' וממשיך באדם אור בלתי מוגבל באופן פנימי[57].

[עד עתה נתבאר שהסיבה ש'מצות' (יעקב) נקראים 'אוהליך' ו'תורה' (ישראל') נקראת 'משכנותיך', הוא כי ע"י המצוות מאירה על האדם אלקות בבחי' 'מקיף', משא"כ ע"י התורה מתלבשת האלקות באדם באופן פנימי. וכעת יבואר עוד טעם מפני מה מצוות נקראות 'אוהליך' ותורה נקראת 'משכנותיך':]

אך עיקר פירוש ההפרש בין 'אוהליך' ל'משכנותיך', הוא על פי מ"ש[58] "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן".

מהפסוק "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן" רואים שיש ב' ענינים – המשכן עצמו, והאוהל "על המשכן". וה'יריעות העיזים' שייכות דוקא לאהל שעל המשכן ולא למשכן עצמו.

אשר המשכן הוא "עשר יריעות שש משזר תכלת וארגמן כו'"[59], שש הוא ענין ששה מדות שמהם נמשך כשר ופסול כו'.

המשכן עצמו נעשה מכמה סוגי יריעות, ואחת מהן היא "שש משזר". וע"פ פנימיות הענין "שש משזר" שייך לענין התורה, כי בתורה יש דינים שונים, לפעמים פוסקים לחומרא (פסול) ולפעמים לקולא (כשר), ולפעמים הפסק מורכב הן מקולות והן מחומרות וכו'. והיינו – שפסקי התורה נמשכים משש המדות העליונות (חסד גבורה כו') ולכן יש פסקים שונים הנמשכות ממידות שונות.

וזהו ג"כ ענין הגוונין.[לה] וזהו ענין התורה.[לו]

גם הגוונים השונים שביריעות שמהן נעשה המשכן, מורים על בחינות שונות בתורה, כמבואר בזהר (צויין בהגהת הצ"צ).

הנהות צמח צדק

לה. **וכמ"ש מזה בזח"ב** (תרומה קל"ט א'). לו. **ותולעת שני שאין כחו אלא בפיו כו'.**

56. פרקי דרבי אליעזר ריש פרק יח.
57. ראה ספר המאמרים תרכ"ז ע' ריא.
58. שמות כו, ז.
59. שמות כו, א.

אך ענין יריעות עזים שהם הנקראות אהל[לז], על ידי הבירורים בסור מרע ועשה טוב מברר מבחינת שערות העזים[לח], והיינו גם כן שמהם נעשה הגנה להיות לאהל ומגין על המשכן שהוא בחינת תורה, להגן עליו מן החיצונים ולדחותן[לט].

ונמצא שהמשכן עצמו שייך לענין התורה.

וזהו ענין "משכנותיך ישראל".

אך ענין יריעות עזים שהם הנקראות 'אהל'[לז], על ידי הבירורים ב'סור מרע' 'ועשה טוב' מברר מבחינת שערות העזים[לח].

ה'אוהל' שעל המשכן נעשה מ'יריעות עיזים דוקא – כי ה'אהל' שייך לענין המצות. ומצות ענינם שמבררים את הדברים החומריים (כמו העיזים) ומעלים אותם לקדושה, בשונה מעבודת 'לימוד התורה' בה ממשיכים אורות מלמעלה בלי להתעסק עם הענינים החומריים שבעולם הזה.

והיינו גם כן שמהם נעשה הגנה להיות לאהל ומגין על המשכן שהוא בחינת תורה להגן עליו מן החיצונים ולדחותן.[לט]

ולפי הנ"ל דהיריעות שמהן נעשה המשכן עצמו הוא ענין התורה, ואילו היריעות שמהן נעשו ה'אהל' שעל המשכן הוא ענין המצות, מבואר הטעם הפנימי למה ה'אהל' הי' מעל המשכן, היינו שה'אהל' הגין על המשכן:

דהנה למרות שההמשכה שע"י התורה נעלית יותר מההמשכה שע"י המצוות – אעפ"כ, מאחר שבעבודה של לימוד התורה אין **מבררים** את הענינים החומריים שבעוה"ז, נמצא שהרע עדיין 'קיים' ויתכן שהאדם יפול ממדריגתו והרע יגבור עליו ח"ו. ולכן גם כאשר עוסק בתורה, עדיין מוכרחת העבודה ד'מצוות', בה מבררים את הרע עצמו ומהפכים אותו לטוב, וזה 'מגין' עליו, שכאשר יעסוק בתורה לא יפול ממדריגתו ח"ו.

ולכן, גם לאחר שנאמר "לא יקרא שמך עוד יעקב" ממשיך הכתוב להזכיר את השם 'יעקב', להורות שהעבודה בבחינת 'יעקב' היא עבודה הכרחית בתור הקדמה לעבודה דבחינת 'ישראל', וגם כאשר עוסקים בתורה ('ישראל'), עדיין צריכים לעבודה ד'יעקב', עבודת ה'מצוות' כדי להגן עליו.

הנחות צמח צדק

לז. **הענין, כי הם מהבירורים שמתבררים מ'קליפת נוגה' על ידי 'סור מרע' 'ועשה טוב' שהם השני תשובות הראשונות. כי הנה בתיב** [בראשית כז, יא] **ו"עשו אחי איש שעיר", שמבחינת שערות העזים יונקים החיצונים. אבל ביעקב כתיב** [שם] **"ואנכי איש חלק" - "חלק הוי' עמו"** [דברים לב, ט], **כנ"ל. אמנם** ["אמנם" קאי על המבואר בהמשך בגוף המאמר].

לח. **כמ"ש** [בראשית כז, טז] **ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו כו'.** לט. **וכמ"ש בגמרא פי"ב דיבמות** (דף ק"ו ע"א) **"רבה דעסיק בתורה חי מ' שנין, אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסידים חי שתין שנין". ועד"ז גם כן הבעלי עסקים מגינים על התלמידי חכמים** [ראה חולין צב, א] **כו' שמתפרנסים על ידן כו'. ועיין מ"ש במקום אחר** [ראה לקו"ת שה"ש לו, ג ואילך] **בפי' "שערך כעדר העזים שגלשו"** [שיר השירים ד, א] **כו'. ועיין מענין "ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן" בזח"ב תרומה** (דק"ם ע"א) **פקודי** (דרל"ג ב'). **(ועוד י"ל בענין 'אוהלך', ע"פ מ"ש ברכות סדר נשא פרשה י"ב קרוב לסופה** [סעיף יד] **"מה טובו אוהליך יעקב – זה אוהל מועד שבמדבר ושבשילה ובנוב וגבעון". משמע, אבל משכנותיך ישראל היינו בית המקדש שבירושלים. והענין, כי האהל מועד נקרא 'דירת עראי' של הקב"ה אבל המקדש שבירושלים היה 'דירת קבע'** [ראה אור תורה להרב המגיד, ס' קמה], **וכמ"ש מזה בד"ה ויגש אליו יהודה** [תו"א מג, ד]. **ועיין זח"ב תרומה** (קס"ד ב') **פקודי** (דרמ"א א'). **ובעץ חיים שער מיעוט הירח פ"ב. וכך הוא בחינת יעקב ובחינת ישראל – כי בעלי עסקים נקראים יעקב, וכשהם קובעים עתים לתורה נקראים 'דירת עראי'. אבל תלמידי חכמים שעוסקים**

הנהות צמח צדק

תמיד בתורה בקביעות נקראים תורתם 'דירת קבע'. וזהו "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" [תהילים עח, ה], שבחינת התורה עצמה שהיא 'חכמה עילאה' הנקרא [ראה זח"ב ר, א] "היכלא עילאה דקוב"ה" שאור א"ס ב"ה שורה שם בתמידות, הוא מתגלה בבחינת 'ישראל', אבל בחינת 'עדות' אינו רק הארה מבחינת חכמה עילאה, כענין "נובלות חכמה" [בראשית רבה יז, ה] הוא נמשך בבחינת 'יעקב', ולכן נק' דירת עראי. ועיין מ"ש סוף ד"ה רני ושמחי [תו"א לו, ד] מענין עדות ותורה, וסוף ד"ה תורה צוה [לקו"ת ברכה צד, ד ואילך]. ועיין מ"ש סוף ד"ה וזאת המצוה [לקו"ת ואתחנן י, א] שהתורה נק' גם כן בית, כמו שאמרו [ברכות סד, א. וש"נ] "אל תקרא בניך אלא בוניך", ואיתא בעץ חיים שער מ"א פ"ג שי"ל דאהלים הוא הממוצע בין לבוש לבית ע"ש, ועל דרך זה כשקובעים רק עתים לתורה נקרא 'אוהל' שהוא ממוצע בין בחי' מקוף דלבוש לבחי' מקוף עליון דבית, אבל כשעוסק בתורה בקביעות נקרא 'בוניך'. וזהו "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב" (בתלים סי' פ"ז [פז, ב]) ואמרו רז"ל (פ"ק דברכות דף ח' ע"א) "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות". והיינו ע"ד יתרון בחי' 'משכנותיך דישראל' על בחינת 'אוהליך דיעקב'. וכמ"ש [תהילים קמז, יט] "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", והוא בענין עדות ותורה. ועיין מענין מגיד דבריו כו' ברכות סדר בא (פרשה ט"ו [סעיף כה] ופרשה י"ט [סעיף ו]) משפטים (פרשה ל [סעיף ט]). גם יש לומר על דרך שנתבאר בד"ה הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל [שמות נג, ד] שבחי' הצמיחה שלעתיד זהו בחינת ישראל וכך התגלות פנימיות התורה שהיא פנימית ועצמות חכמה עילאה יהיה לעתיד): ו. ונחזור לענין שלשה בחינות תשובה, דלכאורה הרי לא מצינו בספרים רק שני בחינות תשובה היינו 'תשובה תתאה' ו'תשובה עילאה'. כי תשובה היינו 'תשוב ה" [ראה זהר רעיא מהימנא קכב, א], ויש ה' תתאה ה' עילאה והן ב' תשובות הנ"ל. וכמ"ש בראשית חכמה שער התשובה פ"ב. אך הענין הוא ע"פ מאמר הזח"ב משפטים (דק"ו סוף ע"ב) שהובא בראשית חכמה שם וז"ל "וכיון דאחיד באילנא דחיי כדין אקרי בעל תשובה, דהא כנסת ישראל תשובה אוף הכי אקרי, ואיהו בעל תשובה אקרי. וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש. ועל דא [אמרו] אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומדים" עכ"ל, ופי' במקדש מלך שם בענין "כדין אקרי בעל תשובה", "פירוש כיון שהוא אחוז בזעיר לכך נקרא בחינת בעל", היינו משפיע לבחי' ה' תתאה. וזהו שאמר "דהא כנס"י", שהיא המלכות, "תשובה אוף הכי אקרי", ורצונו לומר שנקרא ג"כ תשובה כמו הבינה שהיא ה' עילאה והיא ה' תתאה. ומאחר שהבעל תשובה אוחז בעה"ח שהוא ז"א, על כן נקרא 'בעל תשובה', ר"ל שהוא גורם המשכה עליונה בבחינת מלכות, והיינו המשכה מ'סובב כל עלמין' ב'ממלא כל עלמין' על ידי 'ועשה טוב'. ולכן נק' 'בעל' ממש – משפיע לתשובה זו כו'. הרי מובן איך בבחינת 'תשובה תתאה', שהוא ענין 'תשוב ה' תתאה', יש שני מדריגות, והיינו התשובה ד'סור מרע' והתשובה ד'ועשה טוב'. שעל ידי 'סור מרע' גורם שתשוב ה' תתאה לגבי ו', דהיינו שעל ידי העוונות גורם התלבשות ה' תתאה בנוגה כמו שנתבאר לעיל [הגהת הצ"צ אות ה] בענין "וכפשעכם שולחה אמכם" כו'. אמנם על ידי סור מרע ניתקן בחינה זו, וכמ"ש בראשית חכמה שם, ויובן על פי מ"ש לקמן [אולי צ"ל "לעיל", והכוונה להגהת הצ"צ אות כז] בענין הוי' צלך כו'. אך כדי שיומשך בה המשכת תוספת אור מאין סוף ב"ה ממש מבחינת 'סובב כל עלמין', זהו ע"י ועשה טוב שעי"ז ממשיך מלמעלה למטה. וע"ז מורה הוי"ו דשם הוי' שנק' עץ החיים ואזי נק' 'בעל תשובה' לפי שגורם יחוד בחי' ו"ה שהוא יחוד סובב וממלא. והתשובה הנ' זהו ענין 'תשוב ה' עילאה' והוא למעלה מבחי' 'סובב כל עלמין'. כי הבינה נקראת 'לפני הוי" שהיא למעלה מבחי' ז"א הנק' הוי' – 'סובב כל עלמין' כו'. וגם כי "התגלות עתיק הוא בבינה" [ראה זח"ג קעח, ב]. והנה נודע מהאריז"ל [ראה פע"ח שער הק"ש פרק יב] דיחוד ו"ה הוא על ידי תורה ומצות, אבן יחוד י"ה זהו דוקא על ידי 'מסירות נפש', ולכן תשובה זו הוא למעלה מבחינת ועשה טוב כו'. ואף על פי כן, מבואר כאן שתשובה זו הוא ע"י התורה, כי "התורה מחכמה ובינה נפקת" [זח"ב פה, א], דהיינו שהיא 'מוחין דאבא' כו'. ולפי האמת יש בתשובה עילאה זו גם כן ב' בחינות שבתשובה תתאה. היינו הא' 'תשוב ה' עילאה' לגבי יו"ד, הב' כשנקרא 'בעל תשובה', והיינו מה שאמרו [בזהר משפטים שם] "וקדמאי אמרו בעל תשובה ממש", ופירש במקדש מלך שהוא עולה לאבא' ונקרא משפיע לבחי' הבינה. וזהו כמ"ש במקום אחר [ראה לקו"ת ברכה צג, ד] בפירוש 'תשובה - תשוב ה" במילוי יו"ד, שהוא ענין "ממעמקים קראתיך" - ב' עומקים כו', היינו "בינה לבא" [תיקוני זהר בהקדמה (קמב, א)] הוא בחי' פנימיות הלב ובחי' חכמה המאירה בפנימיות הלב והיא תעלומות לבו. גם י"ל שב' עומקים אלו היינו בינה היא אהבה רבה למסירות נפש באחד, וחכמה עילאה היא יראה עילאה כו'. ואף על פי כן אמר כאן רק שלשה מדרגות בתשובה, כי 'אבא' ו'אימא' הן "תרין ריעין דלא מתפרשין" [ראה זח"ג ד, א], על כן הם שניהם מדרגה אחת בכלל. והנה מבואר למעלה דג' תשובות אלו נרמזים בג' אותיות 'בכר', ובחי' זו הרביעית נרמז בכללות תיבת בכר שרומז בחכמה

קיצורי הצמח צדק

אות א

קיצור. ענין ויעקבני כו'. ג' תשובות. הא' להיות סור מרע. שלא להיות עונותיכם מבדילים כו', ואז נעשה בחינת אלקינו. וזהו ברוך את ה' 'אלקינו'. וענין פי' אלקינו וצמצם שכינתו. וענין חלק הוי' עמו ופי' הוי' אלקינו:

אות ב

קיצור. פי' מבדילים באגה"ת פ"ד ובראשית חכמה שער הענוה פ"ו, אלביש שמים קדרות. יעקב חבל. ונקה. והתשובה הב' בועשה טוב. בחי' טוב מחבר סוכ"ע וממכ"ע. עובד אלקים. עץ השדה. ותשובה זו ליכלל בשם הוי' ממש ועשיות המצות בשמחה כו':

אות ג

קיצור. תשובה ג' לעצמות אור א"ס שלמעלה מסוכ"ע וממכ"ע עד יעבור עמך הוי' והיינו ושובו אלי ממש וזהו ע"י עסק התורה. איברים הפנימים וזהו אנכי הוי' אלקיך:

אות ד

קיצור ג' תשובות נר"נ והם יחידות עשירות מאות נקודה ספירה פרצוף. והיינו בי"ע וקדש לי שיוברו עי"ז ויוכללו באצילות. ופי' קדש ע"י שעוקר רצונו כמ"כ מעורר למעלה. ועי"ז ממשיך תוספת ויתרון אור לרכ"ב בערבות רכב אלקים נהר כבר כו'. והיינו ע"י התשובה נמשך מזה ג' בחינות בתי אחותי אמי כו':

הנהות צמח צדק

עילאה שנקרא בכר ראשית הגילוי וכמ"ש בזח"א בראשית (רי"ג ע"ב) "קדש לי כל בכר דא יו"ד דאיהו קדש בוכרא דכל קודשין עילאין", וכפ' ואתחנן (דרס"ב א'). וענין ב' בחינות אלו למעלה, היינו כי 'תשוב ה' עילאה' לגבי יו"ד זהו 'מלמטה למעלה', ואח"כ כשנקרא 'בעל תשובה', היינו כשנמשך 'מלמעלה למטה' מבחינת עתיקא קדישא לאבא ומאבא לאימא. ועד"ז נתבאר בזח"ג ויקרא (דט"ז ע"א) על פסוק [מיכה ז, יט] "ישוב ירחמנו" – "מאן ישוב, ישוב עתיקא קדישא לאתגלייא כו' בו"א", והוא ענין ההמשכה מלמעלה למטה. ועיין מ"ש סוף ד"ה כי תשמע [לקו"ת ראה כג, ד] בענין לעשות הישר בעיני ה'. וזהו ענין "פטר כל רחם" וכדפי' בזח"א בראשית (רי"ג סע"ב) "פטר כל רחם, בההיא שביל דקיק דנחת מן יו"ד דאיהו אפתח רחמא למעבד פירין כו'". וזה יתבאר ממ"ש בד"ה לך לך [תו"א יג, א] שלחיות הגילוי למטה מבחי' 'חכמה עילאה' בא לזה כח מ'עתיקא קדישא' מקוצי של יו"ד לקוץ התחתון, וממנו לה' עילאה כו' להיות אתפריעו כל נהורין כו'. גם ע"ד "ואני אפתח לך תרעין עילאין כו'" [ראה זח"ג צה, א] ו"בפתחו של אולם כו'" [ראה שה"ש רבה ה, ב], 'אתערותא דלעילא' שלמעלה 'מאתערותא דלתתא', בחי' "את ברכתי כו'" [ויקרא כה, כא] שהיא בחי' "מטל השמים" [בראשית כז, כח], שהטל הוא 'אתערותא דלעילא' מבחינה שאין 'אתערותא דלתתא' מגעת שם. ועיין מ"ש במ"א בענין פותח את ידיך בד"ה כי ההרים ימושו [לקו"ת תצא מ, ג] ובד"ה יחיינו מיומים [לקו"ת ר"ה סד, א], ומ"ש בענין פי' מפתחות הפנימיות בד"ה כי תשמע הנ"ל. והיינו ע"י שבתחלה קדש לי כל בכר, כענין "פתחי לי כו'" [ראה שה"ש רבה שם], 'אתערותא דלתתא' המעורר אתערותא דלעילא' כו' באדם ובבהמה, בחינת 'זרע אדם' ו'זרע בהמה' כמ"ש בד"ה ואלה המשפטים [תו"א עד, ד ואילך], גם כמ"ש [דברים כא, טו] "והיה הבן הבכור לשניאה". (ועיין מענין "קדש לי כל בכר" ברבות סוף פרשת בא, ובשה"ש ס"פ מה יפו פעמיך. ובקהלת בפסוק מה יתרון העושה. ועמ"ש מענין לידה בד"ה וארא אל אברהם [תו"א נה, א ואילך] ומשם יובן ג"כ ענין פטר כל רחם):

פטרוני השבוע

לזכות ידידינו הנכבד

הרה"ח ר' **אברהם** בן **שרה אסתר** שיחי'

וזוגתו מרת **הניה** בת **רבקה** תחי'

הולצברג

וכל יוצ"ח שיחי'

WORLD TRADE
OFFICE SOLUTIONS
For all your copier needs
212-267-0500

לעילוי נשמת

הרה"ת ר' **אליהו ציון** בן הרה"ת ר' **חנניה** ומרת **ברוכה**

ולזכות מרת **סופי'** בת גרז שתבלחט"א

ולזכות ר' **חיים שמעון** בן רחל,

ומרת **חי' לאה** בת **ראשקא** שיחיו

נדבת **אוריאל** בן **סופי'** וזוגתו מרת **חנה טויבע**

בת **חי' לאה** ומשפחתם שיחיו

שיהיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה

לזכות

השליח הרה"ת ר' **יוסף יצחק** וזוגתו מרת

שטערנא שרה שיחיו **מינץ**

ולזכות הילדים **מנחם מענדל, אייזיק גרשון,**

צמח, משה, וחי' **מושקא** שיחיו **מינץ**

שיהיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה,

ושירוו מהם הוריהם אידישע חסידישע נחת

לזכות

ידידינו הנכבד הרה"ח ר' **ישעי' זושא**

וזו' מרת **אסתר** שיחי' **ווילהעלם**

שיהיו להם ברכות בכל מכל כל

בטוב הנראה והנגלה

נדבת

ר' **יוסף** הלוי וזוגתו מרת **חנה מלכה** שיחיו

גורביץ

לזכות כל משפחתו

שיהיו להם ברכות בטוב הנראה והנגלה בכל מכל כל

לעילוי נשמת

הרה"ת הרה"ח ר' **בנימין זאב** בן הרה"ת

הרה"ח ר' **אברהם** שיבלחט"א **סילווער**

נתנדב ע"י ולזכות הוריו הרה"ת הרה"ח

אברהם וזוג' שיחיו **סילווער**

שיהיו להם ברכות בכל מכל כל בטוב הנראה והנגלה

לעילוי נשמת

יוסף בן **חיים**

וביילא בת **שבתי**

מנדבים חודשיים

לזכות הרה״ת ר׳ **שמואל דוד** וזוגתו
שיחיו **ניומאן** וכל משפחתם

...

לזכות משפחת **אהרן**
שיתברכו בכטו״ס

לזכות ר׳ יעקב בן **חנה** שיחיו גרסון
וכל משפחתו

...

הרה״ת ר׳ **שלום דובער** וזוגתו לזכות
מרת **חי׳ מושקא גורביץ**
וכל משפחתם

לזכות משפחת **באביטש**
שיתברכו בכטו״ס

...

Refuah Sheleima to
Daniel Reuvein ben **Dina**
Donated Anonymousl

לזכות כ״ק **אדמו״ר נשיא דורינו**
ולזכות הרבנית הצדקנית **חי׳ מושקא**

...

לזכות הרה״ת ר׳ **אברהם דוד** ומרת **פריידא רבקה טיברג**

...

לזכות הב׳ התמים **ישראל ראובן** בן **נחמה דינה** שי׳
להצלחה בלימוד התורה ובדרכי החסידות

...

לע״נ **בתיה** בת **שלמה הלוי** ע״ה

...

לזכות **לוי** וזוגתו מרת **רבקה לאה** ובניהם **חי׳ מושקא, מנחם מענדל, ובתיה מינא געלב**

...

לזכות התמים **אליה סילפין**

...

לזכות הרה״ת ר׳ **אברהם אברמסון** וכל משפחתו

...

לזכות הרה״ת ר׳ **נחמן דוב** שיחי׳ בן **מאלע**, ומשפחתו

...

לזכות הרה״ת ר׳ **ישראל מאיר אברמסון** וכל משפחתו

...

לע״נ הרה״ת **אברהם ישעי׳** בהרה״ת **עובדי׳** ע״ה **שטראקס**

...

לזכות **בת שבע** שתחי׳
בת הרה״ת **יוחנן מרזוב** וכל משפחתו

...

לזכות **דינה בת שבע** בת **מאירה אסתר**

...

לזכות הרה״ת ר׳ **יהושע בירקאוויץ** וכל משפחתו

...

לע״נ **רבקה אלטא** בת **חנה לאה** ע״ה

...

לע״נ הילדה היקרה **עדאל שיינא** ע״ה
בת הרה״ת **מרדכי אליה** ילחט״א **האנאוער**

...

לזכות הרה״ת ר׳ **חיים משהוזוגתו מנוחה רחל**
ובניהם **מנחם מענדל ופעסיא**

...

לע״נ הרה״ח הרה״ת ר׳ **שמואל אייזיק הלוי** ע״ה **פאפאק**

...

לזכות **פערל רייזל** בת **אהובה ברכה**
נדפס על ידי ולזכות משפחתו

...

לזכות **אסתר** בת **רחל**

לזכות הת׳ **מנחם מענדל** בן **שיינא באשא**

...

לזכות הרה״ת ר׳ **אביגדור סימאנדס** וכל משפחתו

...

לזכות הרה״ח **מנחם נחום** וזוגתו מרת **אסתר** שי׳ **שטרנברג**

...

לזכות ולרפו״ש עבור **חי׳ אלה** שתחי׳ בת **ריסא**
ולזכות **עמנואל** בן **חי׳ סאשה**

...

לזכות ולרפו״ש ליוסף **יצחק** בן **איריס** ודורי בן **אורה**

...

לזכות **אשר** בן **רינה** לזיווג משורש נשמתו
ולגאולה שלימה של עם ישראל בקרוב ממש

...

לזכות ולרפו״ש לשאול **אליהו** שיחי׳ בן **חנה רבקה** שתחי׳

...

לזכות מרת **חנה מינא** בת **שושנה אביבה**

...

לע״נ הר״ר **כתריאל שלום** בן הר״ר **חיים יצחק** ע״ה

...

לזכות הרה״ת ר׳ **נחמן דוב** שיחי׳ בן **מאלע**, ומשפחתו

...

לע״נ **יחזקאל** בן **יוסף חיים** ולע״נ **רבקה** בת **יחזקאל**

...

לזכות **יהודית** ולזכות אחיותיה **חי׳ מושקא, זעלדא**, ואחיה
שרגא פייוויש, מנחם מענדל
נדבת הורי׳ מרדכי אברהם ישעיהו וזוג׳ מרת **אסתר שפרה** טלזנר

...

לזכות הרב ומשפיע **שמואל** לו׳, שימשיך בעבודתו הקודש,
מאת תלמידו **שאול גנוגלי**

...

לזכות **אייזק גרשון, מנחם מענדל, לוי, יוסף, חי׳ מושקא,**
שלום דובער, אברהם זאב, יהושע זעליג
ע״י ולזכות הוריהם אפרים שמואל ושיינא באשא

...

לזכות ר׳ **לוי יצחק** הלוי וזוגתו מרת **חנה** קורינסקי
וכל יוצאי חלציהם ולזכות ׳**חדר מנחם**׳ מלבורן אוסטרליה

...

לע״נ **ראובן אברהם** בן **אלתר שלמה זלמן**

...

לע״נ ר׳ **ראובן** בן ר׳ **יוסף רובינשטיין** ע״ה
נדבת חתנו ר׳ **מיכל קארצאג**

...

לזכות התמים **מיכאל** מרון נועם **זהבי**

ניתן להשיג הקונטרסים בחינם מידי שבוע בשבוע

במוקדים בכל שכונות החרדיות ברחבי ניו יארק

לפרטים נא להתקשר בטלפון 718-650-6295

או באימייל **info@otzerhachassidus.com**

כמו"כ אפשר לקבלו באימייל

או להורידם מאתר אוצר החסידות

www.otzerhachassidus.com

נדפס באדיבות

THE PRINTHOUSE

538 Johnson Avenue | Brooklyn, NY 11237

t 718.628.6700 f 718.628.6900 e jobs@tphny.com w tphny.com